

# ALMA

2017|2018

MANUSFÖRFATTARE

ALBA LANGE

ALEXANDER ÖHRSTRAND

ALICIA HANSEN

ALVE LINDENBAUM

ANDREAS NORMAN

AUGUST SEGERHOLM

CARL FREDRIK HOLTERMANN

CHARLOTTE WANDT

ELI LEVÉN

IDA KAT BALSLEV

MALIN ROOS

MARIO BERNENGO

MARTE GERMAINE CHRISTENSEN

MIKAEL BUNDSÉN

MONA MASRI

SALEEN GOMANI

SARA SOMMERFELD

[www.almamanusutbildning.com](http://www.almamanusutbildning.com)  
[www.facebook.com/Almamanusutbildning](https://www.facebook.com/Almamanusutbildning)  
[info@almamanusutbildning.com](mailto:info@almamanusutbildning.com)

# ALMA

2017|2018

© Alma Bok Förlag 2019  
ISBN 978-91-639-3962-4

Tryck CityTryck i Karlstad AB  
Grafisk form Carl Fredrik Holtermann  
Illustrationer Alba Lange  
[www.albalange.weebly.com](http://www.albalange.weebly.com)  
Redaktionsgrupp  
Alba Lange, Alve Lindenbaum, Carl Fredrik Holtermann, Eli Levén

[www.almamanusutbildning.com](http://www.almamanusutbildning.com)  
[www.facebook.com/Almamanusutbildning](https://www.facebook.com/Almamanusutbildning)  
[info@almamanusutbildning.com](mailto:info@almamanusutbildning.com)

# Förord

---

SARA BROOS

*Utbildningsledare Alma Löv Education*

Jag tänker på vår uppstartsträff, för lite mer än ett år sedan, det första mötet på Alma Löv Museum i Värmland. Hur de kom gående nerför ängen mot ladan, Paleijs Oranjestraat, de nya deltagarna på utbildningen, en morgon i augusti. Gräset fortfarande vått av dagg.

Ett nytt sammanhang. En resa som påbörjas.

Jag pratar om det personliga förhållningssättet. Hur allt oavsett om det vi berättar om berör ett ämne långt från vår egen verklighet eller det vi känner väl till, ändå måste gå genom oss själva. Passera genom hela vårt system, hjärta och intellekt. Men vi har ingenting annat än oss själva, är utlämnade åt våra lager av erfarenheter och minnen som präglar det vi vill gestalta. De berättelser vi berättar blir också en historia om oss själva. Eller det vi känner som någon slags sanning.

Osäkerhet och rädsla kan få oss att stanna på ytan, att kanske låna någon annans röst eller anta en annan skepnad. Vi bär på så många olika lager. Och så mycket som handlar om tilltro. Vilken del av oss själva vi berättar från.

Hur djupt vi vågar gå, in i det okända.

Hur hanterar vi osäkerheten, det oförutsägbara och det omätbara?

Det att utsätta sig för det vi inte vet, att stå öppen, att inte falla offer för rädslan att misslyckas. Det som hotar kreativiteten och den konstnärliga friheten. Det att inte ha en agenda, att inte vilja uppfostra eller bli för pedagogisk. Att inte falla in i stereotyper eller fördomar. Utan att stå öppen för det motsägelsefulla och mångbottnade. All den komplexitet varje individ rymmer. Att en karaktär i en film eller en människa kan vara både offer och förövare på en och samma gång.

Att lita på den historia du vill berätta och att kunna den, känna till varje nyans är avgörande. Men också att veta hur du ska gestalta den. Att ha kunskap om vilka verktyg du kan använda. Hantverket kan vem som helst lära sig genom att läsa alla dramaturgiböcker, få inblick i olika metoder, fördjupa sig i genrekunskap, filmanalys. Men den stora utmaningen är att tillämpa alla konkreta kunskaper och verktyg.

Att lära sig allt för att sedan kunna frigöra sig från det och hitta sin egen metod. Och viktigast av allt; att ha något på hjärtat, att veta vad du vill berätta.

Jag tänker på den tunna gränsen mellan konst och liv och mellan det vi vet och det vi inte vet. Det vi kan förstå eller kontrollera och det som är bortom vårt förstånd. En utmaning är att lära sig att hantera det okända, konsten att gå vilse. Men också hanterandet av misslyckanden. Att inte ge upp, att arbeta hårt och sen ännu hårdare.

Att skapa en film, att skriva ett manus har många likheter med att skapa en utbildning för mig. Det är en organisk process, oförutsägbar. Gruppen formas som en egen organism. Detaljerna är lika viktiga som helheten. Det handlar om att skapa en värld, med en tydlig vision, med en önskan om att ge utrymme för var och ens särart. En värld där skörheten och känsligheten får utrymme. Det som är konstnärens styrka och tillgång, men också förbannelse. Där något kan växa och vi kan spegla oss i varandras olikheter och likheter. Där det inte finns en sanning, eller en rätt väg, inte en metod utan flera. Inga gurus. Inga genvägar. Ett fritt rum, där alla får utrymme att utvecklas och hitta sin egen väg. Där vi hela tiden kommer i kontakt med olika förhållningssätt och perspektiv.

Min önskan är att de studerande får de fördjupade kunskaper som krävs för att vara professionellt verksamma som manusförfattare, att de hittar rätt sammanhang att verka i och får möta alla olika delar av branschen. I dialog med den verklighet de möter när de slutar. Men att Alma ändå är en skyddad värld, en frizon.

Allt är under konstant förändring. Något slutar och något nytt tar vid. Men min förhoppning är att tiden på Alma också ska påverka dem som går utbildningen på ett djupare plan, även bortom mätbara resultat.

Varje år ger vi ut en bok där de studerande delar med sig av sina tankar om kreativa processer. Det här är texter från årskursen 2017/2018. Jag vill tacka alla deltagare för texterna till boken men också för allt ni gett under den här tiden tillsammans. Och för att det är ni som ger mig lust och energi att fortsätta.



FOTO: JEANETTE DAHLSTRÖM



# ALMA

| MANUSFÖRFATTARE            | SIDA |
|----------------------------|------|
| ALBA LANGE                 | 8    |
| ALEXANDER ÖHRSTRAND        | 12   |
| ALICIA HANSEN              | 16   |
| ALVE LINDENBAUM            | 20   |
| ANDREAS NORMAN             | 26   |
| AUGUST SEGERHOLM           | 32   |
| CARL FREDRIK HOLTERMANN    | 36   |
| CHARLOTTE WANDT            | 42   |
| ELI LEVÉN                  | 48   |
| IDA KAT BALSLEV            | 52   |
| MALIN ROOS                 | 56   |
| MARIO BERNENGO             | 60   |
| MARTE GERMAINE CHRISTENSEN | 64   |
| MONA MASRI                 | 68   |
| SALEEN GOMANI              | 74   |
| SARA SOMMERFELD            | 81   |



# Att nysa, prata av sig och göra film

---

ALBA LANGE

I haven't told you why I wrote the book,  
but I haven't told you why I sneeze either.

A book is a sneeze.

– *E. B. White*

Första dagen på vad som skulle bli den varmaste mättna sommaren någonsin i Sverige fick jag en pälsklädd lillebror. Jag hade sparat alla bilder mina föräldrar skickat, scoutat leksaker i djurbutiker och samlat hundträningsvideos. När jag klev ut ur bilen satt där, i dörröppningen av värmlandsstugan, en rättliknande cairn terrier som var så liten att han knappt kunde ta sig ned för tröskeln själv, med en svans som viftade så energiskt att han nästan tappade balansen.

Namnet Ludde visade sig passa perfekt – den ludna pälsen som valpar brukar tappa hade Ludde kvar. Det var såklart lite märkligt att han var så luden, så liten, så ointresserad av mat, och drack så mycket vatten. Men livsglädje led han inte brist på, och veterinärerna garanterade en valp som snart skulle börja växa.

En dag slutade han låta, äta och springa. Jag var i Stockholm när jag fick veterinärens dom vidarebefordrad: Njurarna filtrerade inte gifter. De spred sig i kroppen istället. Värmlandsskogen visade sig ha varit ett hospis.

Sista dagen på den varmaste mättna sommaren någonsin i Sverige somnade en tre månader luden valp in i Karlstad. På ett tidningstäckt golv i Stockholm, bland leksaker som inte skulle lekas med och foder som inte skulle ätas, stod jag med en ekande tanke: "Jag borde skapa något av det här." Sedan sjönk jag ihop på golvet.

I min ansökan till Alma citerade jag författaren E. B. White där han jämför skrivandet med nysandet. Så såg jag mitt filmskapande: Något oförklarligt tar sig in och kittlar, tills man måste skjuta ut det. Men där på golvet var det inte filmskapandet som kittlande i mig. Tanken på att gestalta, på det enorma jobb som en konstnärlig filmprocess kräver, var snarare utmattande. Det "borde" jag kände var en press, inte ett driv – livet "borde" vara referensmaterial och har bara värde om jag kan formulera något av det. Nej, nu var det behovet att prata av mig som kittlade. Missstog jag mig när jag jämförde något så omfattande som filmskapandet med något så självklart som nysandet? Kan en process som kräver så mycket arbete verkligen förklaras som intuitiv?

Filmskapandet skiljer sig från vardagsanekdoten. Både i mitt vardagsprat och i mitt filmskapande försöker jag förstå samband, men att prata av sig är ett pusslande – en jakt på att finna mönster - medan spelfilmsberättelsen är det lagda pusslet – ett försök att förmedla ett mönster. En koncis och precis version av verkligheten.

Jag föll för filmen i mina tidiga tonår. Förälskelsen var direkt och intensiv. Men även om det var formatet som förförde mig, de cinematiska komponenterna i samspel, tror jag att jag söker mig till filmberättelser för att livet i det abstrakta skrämmer mig. Att bilda mönster (kategorisera, förklara, se orsaker och anledningar), hur vilseledda de än är, är att försöka ta makt över slumpen. Jag tror det är strävan att vara i kontroll, att få njuta av illusionen att förstå. För mig är att se, höra och skapa berättelser att skapa mening. Att erkänna livet och få det erkänt.

Det är lätt att börja tro på förenklade förklaringar om man ser filmen som en koncis version av verkligheten. Att ljuga är en ständig risk, både när man pratar av sig och skriver film, men lögnen innebär inte alltid oärlighet. Med filmen manipulerar vi för att kunna vara ärliga. Vi jobbar länge och hårt, i många led och vändor, lär känna våra berättelser utan och innan, för att kunna vara genuina. Att skapa något trovärdigt och äkta, kräver mycket

hårdare arbete än vad det ovana ögat anar, och sällan blir det så uppenbart som i filmen.

Berättandets lättande effekt är inte nödvändigtvis läkande. Att ventileras min sorg över Ludde gjorde inte att den försvann utan att jag vågade gå in i den. Att spegla och speglas i en berättelse löser inte problem, men erkänner dem, och ibland räcker det. Ibland är en lärdom, för både tittare och skapare, en bonus.

Filmskapandet kräver så mycket tålamod och envishet att jag nog måste ta tillbaka min jämförelse med nysningen. Det är inte ett enda behov, utan kanske en lång rad undermedvetna behov som avlöser varandra. Filmskapandet faller sig inte som ett naturligt utlopp, såsom att prata av sig kan göra, och det är trots allt inte vad jag vill använda det till.

Och med det reste jag mig från golvet, bestämde mig för att inte göra en film om Ludde, och ringde ett samtal istället.

Jag pratar av mig, berättar och gestaltar, men ärligt talat vet jag inte varför. Det jag vet är att inte ett enda filmprojekt jag arbetat med har kunnat vila på behovet att ventileras en händelse. Det är skillnad på att prata av sig och att berätta en berättelse, för en handlar om att söka sammanhang, och den andra om att skapa det. Men drivet att prata av mig är en avgörande del i av skapandet av en berättelse. Det är det första pusslet jag lägger i filmskaparprocessen.

Är mitt filmskapande som en nysning? Nej, och om så, en väldigt avancerad sådan. Nysningen, att prata av mig, är en katalysator. Sedan måste andra driva vidare.

Och varför nysar jag? Anledningen förändrar inte mycket. Det måste ut.





FOTO: GABRIELLE DE BOURG

**ALBA LANGE** är född i Stockholm 1995 och har en bakgrund som filmnörd och illustratör. Hon har efter gymnasiet, med inriktning filmproduktion, studerat filmhistoria och fri konst. Hantverket närmade hon sig genom att börja skapa kortfilmer på egen hand när hon var 15, vilket hon fortsatt med. Sedan dess har hon bland annat arbetat på produktioner som skriptor, grafiker och regiassistent.

*»Jag har en bottenlös fascination för det absurda, förvridna och cinematiska, och en särskild kärlek för tragikomik i klassiskt långfilmsformat. Särskilt besatt är jag vid besatthet, gränsland mellan vardag och dröm, och folk som har svårt att nå varandra. Jag återkommer till teman om vad det innebär att vara frisk, närvarande, autentisk, meningsfull, och att hantera teknologiska framsteg.«*

# Autenticitet och detaljernas magi

---

ALEXANDER ÖHRSTRAND

Ögonblick. Går dom att skriva fram? Jag tycker att de finaste, mest minnesvärda stunderna i filmer inte är storyn/plot – utan ögonblicken. Hur skriver man fram sådant?

I Bo Widerbergs film *Lust och fågling stor*, är det en fjärl som flyger runt när en dörr öppnas. Hade detta stått i ett manus är jag säker på att det skulle vara det första som strukits. Det är ju svårt nog att få en hund att agera framför kameran, och en fjärl är väl rentav omöjligt. Men kanske vi ändå ska bemöda oss att skriva in sånt i våra manus? Det sätter en stämning, en ton som visar hur vi som författare ser filmen. Det kanske inte blir en fjärl i slutändan, men det kanske blir nånting annat. Eller så kanske det leder till att fotografen inspireras av den detaljen och därmed medvetet eller omedvetet letar efter liknande saker under inspelning. I serien *Gentlemen och Gangsters* (regi Mikael Marcimain), är det vid ett tillfälle en karaktär som tar på sig ett par läsglasögon för att läsa ett dokument, men tar nästan direkt av sig läsglasögonen igen för att pilla bort det lilla klistermärket där det står glasögonens styrka på. Något som inte för handlingen framåt, utan endast är en liten poetisk detalj. I *Åta Sova Dö* av Gabriela Pichler så kommer huvudkaraktären hem från jobbet, men istället för att duscha hela kroppen efter en lång dag på fabriken, så tvättar hon endast fötterna. Jag vill försöka få med så många sådana detaljer som möjligt i mina manus. Att skapa en värld full av egensinniga detaljer, och därmed, en värld full av liv.

Ofta är det så att verkligheten just är mer oväntad än vi tänker oss och ändå hör jag filmskapare säga just att de vill att det ska kännas autentiskt. Ibland sägs det till och med att det ska vara autentiskt och jag tänkte att vi skulle försöka vända och vrida lite på det begreppet här. Låt oss titta på några autentiska exempel, dvs några saker från verkligheten.

En vän till mig födde tvillingar. Min vän har brasiliansk härkomst.

Mannen hon fick barn med har japansk härkomst och båda har bruna ögon och brunt hår. Ett av tvillingbarnen har svart hår, bruna ögon, mörkare hudton. Den andra tvillingen är blond, blåögd och ljushyad. Samma mor och far, födda endast med några minuters mellanrum. Detta är oväntat. Men ändå autentiskt.

Häromdagen var jag på ett café. Där satt tre kvinnor vid ett bord med en enorm skål, en halv meter i diameter, fylld till brädden med plommon. Cafédet säljer inte plommon. Ingen av kvinnorna äter eller har ätit ett enda plommon och ingen av dom säger ett enda ord under den tiden jag är där inne. Jag tror att om det i ett manus förekom en överdrivet stor skål med plommon som ingen äter av, framför tre kvinnor som inte pratar med varandra, hade det kanske betraktats som nånting konstigt. Jag tror att det kunde fått en kommentar om att det inte känns trovärdigt. Men verkligheten är konstigare än vad vi tror och det synliggörs ofta i detaljer som denna. Detta är någonting jag försöker ha med mig i mitt eget skrivande. Både att samla på udda saker, detaljer som jag bevittnar runt om i vardagen, och dels att försöka tänka "skevt" när jag fantiserar. Att försöka tänka det udda. Oväntade. Den ena aspekten av autenticitet är detaljerna och det oväntade. Men det finns även en annan sida av detta och det är det selektiva användandet av autenticitet och hur detta relaterar till maktperspektiv.

Ett exempel: Varför bemödar sig skaparna bakom filmen *Unga Astrid* om att vara trogen 1920-talets kostym, teknik och miljö, men låter den unga Astrid Lindgren prata Stockholmska, när Astrid var från Vimmerby och pratade vid den åldern småländska. Det tycks som att publiken inte förväntas ha några problem med att man ändrar från alla andra dialekter till just stockholmska, men tvärtom hade varit otänkbart. (Jag vill påminna om att rikssvenska länge varit en stark norm inom både svensk radio och TV, samt ett krav på scenskolorna.) Så länge vi förhåller oss till gamla normer så begränsar vi vår konstnärliga frihet och möjligheterna att skapa något nytt. För om vi säger att unga Astrid Lindgren inte behöver vara trogen den dialekt hon hade i verkligheten, hade hon då inte lika gärna kunna haft en annan hudfärg än vit? Undersöktes denna möjligheten i castingprocessen? Hade vi till exempel i filmen om Tomas Ledin, kunnat få se en Tomas Ledin som inte pratar stockholmska? Hade en vämländsk Tomas Ledin få tillåtits existera?

SVT-serien *Bron* utspelar sig på Malmöpolisen, men inte en enda polis pratar skånska. Men jag ställer mig frågande till om vi hade fått se en serie som utspelar sig på södermalmspolisen, med endast poliser som pratar skånska?

Jag alltid undrat varför det endast figurerar vita människor i historiska

skildringar av Sverige? Det har funnits mångfald i Sverige lång bakåt i historien. Handelsresande från Öst och Asien, romer, judar för att nämna några exempel. Eller i vårt eget kungahus. Gustav den III:s adoptivbror, Gustav Badin, kom från Västindien. Han döptes på Drottningholm med hela kungafamiljen närvarande och uppfostrades vid hovet med de andra kungabarnen. Han var medlem i Sveaorden, utnämndes till accessor av Gustav III och ingick äktenskap. Jag skulle gärna vilja se detta skildras mer inom Svensk film och tv. Två skådespelarvänner till mig skulle spela en scen tillsammans i en svensk film. Den ena pratar, förutom svenska, persiska och den andra arabiska. Regissören bad dom prata sina respektive andra språk med varandra i scenen, för att det skulle ge en "äkta känsla". Regissören ignorerar här det faktumet att dom inte förstår varandra. Regissören förutsätter här, att för publiken så låter persiska och arabiska likadant? Däremot undrar jag om samma regissör hade bett en engelsktalande och en tysktalande skådespelare att låtsas att de förstod varandra? Min poäng är att människor verkar förhålla sig selektivt till det där med autenticitet. Man använder sig av det när det passar, medan andra aspekter ignoreras. Sen om det görs medvetet eller helt oreflekterat pga hur normer i samhället och inom film, vet jag inte. Antagligen en blandning av båda. Men när mönstret blir så tydligt får jag svårt att skaka av mig att det handlar om makt, då representation ofta utlämnas och autenticitet snarare används som ett exotiskt inslag.

Jag tycker att om vi säger oss vilja leta efter autenticitet, så ska vi titta på hur vår omvärld faktiskt ser ut. Inte hur vi tror att det ser ut, inte bilden av hur det ser ut, utan hur det faktiskt ser ut. Med alla detaljer, även dom vi tycker verkar märkliga och de som känns icke trovärdiga vid första anblick.

Jag vill understryka att jag varken vill anklaga eller straffa skådespelarna eller skaparna bakom de exempel jag tar upp! Som vit man vet jag hur lätt det är att bli förblindad av strukturer man själv ingår i. Men jag tror att genom att titta på hur min egen dialekt fördummas eller ignoreras, har jag fått syn på andra aspekter som inte tillhör normen och de följer samma mönster. Vi ska kunna vara fria i vårt berättande och egentligen ville jag endast skriva en text om kärleken till detaljerna, den lilla fjärilen som flyger in i rummet. Men jag tror att vi måste syna strukturerna och fråga oss vem som egentligen är fri när vi enkelt slänger oss med begrepp som autenticitet.

Jag tror inte det löser alla problem, men jag tror att vi kan vara med och påverka uppfattningar om samhället vi lever i. Jag vill också påstå att det skapar intressantare konst. Det ger, enligt mig, en större känsla av liv.



FOTO: MATTIAS PERSSON

**ALEXANDER ÖHRSTRAND** är född och uppvuxen i Malmö och har en bakgrund som skådespelare med erfarenhet från scen och film. I sitt examensarbete från Teaterhögskolan i Göteborg undersökte han begreppet autenticitet i förhållande till sceniska förhållanden. På scenkonst biennalen i Norrköping höll han ett seminarium om Svenska dialekter inom scenkonst och film. Han vann Stockholm Filmfestival kortfilms pitch 2017 tillsammans med regissören Mika Gustafson, som han även är uttagen till Sthlm Debut med, i deras arbete med långfilmen "SISTERS".

*»I mitt skrivande vill jag ofta undersöka vad det innebär att vara fri, och maktförhållanden mellan individ och de rådande system eller kontexter dom rör sig i. Hur människor pressas in i olika situationer, och tvingas bidra till det förtryck de försatts i av yttre krafter. Ett annat tema är Faust-myten; Att sälja sin själ för att uppnå värdefull framgång. Istället för att mina karaktärer nödvändigtvis ska lära sig bli bättre människor i slutändan, handlar det mer om att dom ska lära sig bära ryggsäcken, snarare än att ta av den. Jag intresserar mig mycket för hur människor pratar. Att vissa säger sin undertext rakt ut ibland eller hur de skulle vilja att situationen uppfattas. Hur grammatiska fel och brutna tankebanor är vanligt i vardagen, men syns väldigt sällan på film.«*



# Fritt fall

---

ALICIA HANSEN

I en podcast-serie som heter *Framgångar och Motgångar* av Johanna Ginstmark finns ett avsnitt med manusförfattaren och regissören Lisa Ohlin, som står bakom kända filmer som gjort *Walk with me* (2016), *Simon och Ekarna* (2011) och *Veranda för en tenor* (1998).

Jag blev tipsad om det avsnittet av en annan manusförfattare i våras när jag var i någon slags kreativ svacka och tvivlade mycket på om det var skrivande jag skulle hålla på med. När man är produktiv, har energi och ideer är det enkelt att se sig själv som en skapande konstnär men i perioderna däremellan drabbas jag ofta av mycket självhat och tvivel inför min egna kreativa förmåga. Särskilt efter deadline när det känns som att man måste uppfinna hjulet igen och man känner sig orkeslös och tom. Det är så lätt att tänka att det är produktiviteten som är den enda måttstocken för ens kreativitet och därför dra slutsatsen att man är värdelös när man inte skriver/arbetar/producerar men det stämmer faktiskt inte!

I avsnittet pratar Ginstmark och Ohlin om just detta, tiden mellan projekt, hålen som uppstår efter inlämning eller när en film är kvar. Ohlin beskrev det som att hon blev deprimerad varje gång efter att hon färdigställt ett stort projekt och kunde inte, oavsett vilka metoder hon tog till, undvika depressionen. Även fast hon hade försökt motarbeta eller förebygga dippen så kom den ändå och till slut hade det bara funnits ett sätt kvar - att acceptera den som en del av processen.

När hon sa det föddes något i mig som jag har burit med mig sen dess. En tanke som jag nog inte hade reflekterat över tidigare och gjort att jag mått sämre när jag inte skrivit bara för att jag inte skriver. Istället för att väl-

komna tomhetskänslan som kryper sig upp inuti så har jag försökt hitta olika sätt att dämpa den, och visst är det lätt när man har energi, då är det bara att skriva, skapa, springa och kanske suppa men när man är trött och orkeslös är det desto svårare. Kanske var det också därför jag började skriva i första hand, för att fly det där ihåliga, obegripliga och tomma.

Att då betrakta den perioden som en del av den konstnärliga processen gör att jag lättare kan acceptera den och inte känna lika stor rädsla när den kommer. För jag vill tro att det är högst allmängiltig känsla. Det faktum att vi känner oss frikopplade, ensamma och rotlösa är det som gör oss till människor. Och om man börjar se det som en gemensam erfarenhet som man delar med andra, går det också att tolka tomheten som ett tecken på tillhörighet. Det har gjort det lättare för mig att stanna i de negativa känslorna, utforska vad som händer när man låter de vara och inte flyr.

Icke-skrivandet blir därför en utforskandets fas. Jag tar i när jag säger att det är något att se fram emot men när självhatet och det starka kravet på prestation minskar behöver inte energi-lösheten övergå in i depression utan snarare bli en tid för återhämtning och vila. Det kan var läskigt och ge ångest att känna sig sammanhangslös men det är också då världen är som mest öppen inför en. En möjlighet till att utvecklas som konstnär och våga närma sig existentiella frågor som man vanligtvis inte har tid att tänka på, på gott och ont. Ett fritt fall som inte betyder att vi dunstar ner till marken och dör.

För kanske handlar det egentligen om vår egen bräcklighet, att när vi känner oss slut inser vi också att vi är dödliga, sköra och inte har mer att komma med än någon annan. Att vi har begränsningar, ångest och känner oss meningslösa, men det är ju också just det som gör oss till människor.



**ALICIA HANSEN** har en bakgrund inom humaniora och som frilansande skribent. 2015 utforskade hon intimitet och sexualitet inom film när hon gjorde den pornografiska filmen *Female Fantasy*. Sedan dess har hon regisserat och skrivit ett antal kortfilmer, bland till hennes humorkonto *\_Lit\_city\_*, som blandar satir och allvar i bild, ljud och film. Just nu utvecklar hon en serie kortfilmer i samarbete med French Quarter Film och fotografen Sara Thisner samt ett längre projekt med stöd av filmbasen.

*»Jag tycker om att gräva ner mig i ämnen som känns motsägelsefulla och mångbottnade. Konst som inte positionerar sig som god eller ond utan snarare försöker hitta vägar att gestalta gråskalorna däremellan. Karaktärer som inte är fulländade utan komplexa varelser som gör fler fel än rätt. Humorn har alltid varit ett verktyg, något som alltid finns i mina manus oavsett jag vill eller inte.«*

# 100

sätt att lura dig  
själv till arbete  
(eller ta dig ur en blockering)

---

ALVE LINDENBAUM

---

## »19. Kolla på folk och njut av att detta räknas som arbetstid«

---

1. Tillåt dig att göra exakt det du inte borde göra
2. Köp en kostym och låtsas att du jobbar på kontor
3. Kom före alla andra till ateljén
4. Boka upp all fritid så din arbetstid känns dyrbar!!
5. Skaffa en hobby (handarbete rekommenderas)
6. Teama ihop med en kompis som kan säga åt dig när du är lat
7. Skaffa en dyr ateljéplats så du måste utnyttja platsen jättemycket för att inte få ångest
8. Åk på ensamsemester till en ny stad och låtsas att du har ett konstnärstipendium (kanske får du panik av att vara ensam men det hör till konstnärskapet)
9. Sök och få ett konstnärstipendium
10. Treat your self!!! Alltid
11. Inför mötesförbud för skrivdagar
12. Köp vin till dig själv på en måndag
13. Låna en medelklasskompis sommarstuga
14. Ha alltid ett anteckningsblock/app tillgänglig
15. Läs en bok
16. Lyssna på en ljudbok om du hatar att läsa
17. Pausa med en nap på soffan
18. Gå till gymmet och börja sakna att lata dig vid datorn
19. Kolla på folk och njut av att detta räknas som arbetstid
20. Leta inspirationsbilder/musik när du vägrar skriva
21. Hitta roliga människor på Tinder att skriva om
22. Hitta gamla ex på Tinder att skriva om
23. Gör ett nyårsbingo
24. Jobba i horisontellt läge – här ligger du och har det bara mysigt (kan du låtsas)
25. Rita en teckning om ditt manus
26. Bestäm en tid när du ska redovisa för nån vad du gjort under dagen
27. Köp lyxigt eftermiddagsfika

28. Gör din dag baklänges, börja med att äta middag
  29. Titta på en guilty pleasure-film
  30. Börja skriva drömdagbok och se vilka sjuka saker du kan komma på när du sover
  31. Printa ditt material så känns det lite mer på riktigt
  32. Jobba när alla andra sover
  33. Stäng av all internetåtkomst
  34. Öppna ett tomt dokument och skriv en lång klagotext om varför du inte vill skriva
  35. Tänk på att du har kommit halvvägs så fort du öppnat ett dokument
  36. Bygg en hemsida och låtsas vara professionell
  37. Fake it til you make it – rent generellt
  38. Skit i alla branschmingel och gör något du tycker är kul istället
  39. Gå på ett branschmingel och råka prata om ditt manus efter två glas skumpa
  40. Skaffa ett tv-spel och låtsas att fienden är ditt självtvivel (skjut ner den)
  41. Plantera luftrenande växter på kontoret
  42. Lyssna på valsång (barock ska också funka bra)
  43. Skaffa noise canceling hörlurar alternativt hörselkåpor
  44. Belöna dig själv i varje paus (t.ex. kolla på gulliga kattklipp)
  45. Gör ett bildkollage till varje scen när du inte orkar skriva
  46. Skriv dialog mellan två karaktärer i 40 minuter och se vad fan som händer
  47. Tänk att allt måste vara skit innan det kan bli bra
- 

## »48. *Titta på havet*«

---

49. Sjung jättefalskt till din mest peppiga musik
50. Dansa på lunchen
51. Meditera
52. Onanera (rimmar på ovan så why not)
53. Ta en paus och gör absolut ingenting (t.ex. hitta en solfläck att stå i)
54. Acceptera att vissa dagar suger och att det är okej
55. Läs ditt material högt tillsammans med andra
56. Fotografera saker du lägger märke till på stan
57. Skriv en idé så dåligt du kan
58. Drick vatten (oväntat bra effekt!)

59. Köp hem en massa vitaminer och förlita dig helt på placebo
60. Sortera din bokhylla
61. Skriv för hand
62. Skaffa ett stormigt kärleksliv som du måste skriva om
63. Bli förälskad (varning för distraktion)
64. Gå ut och få lite D-vitamin/köp en ljusterapilampa
65. Låtsas att du är någon du känner och skriv som den personen hade gjort
66. Arbeta naken
67. Ha din deodorant i ateljén så att du måste åka dit varje morgon för att inte lukta illa
68. Inför kaffeförbud tills du kommer till jobbet (muta)

---

## »69. Sätt extremt låga mål«

---

70. Acceptera att du inte kommer producera något alla dagar
71. Ta paus i en lekpark och titta på roliga barn
72. Skriv ETT ord
73. Arbeta inte på ledig tid
74. Dela upp arbetsuppgifterna i mindre punkter
75. Stäng av mailnotiser
76. Promenera/jogga och spela in smarta tankar på telefonen
77. Lägg mobilen i ett annat rum
78. Påminn dig själv om varför du vill skriva det du gör
79. Tvinga dig själv att le (minskar stress och ångest enligt forskning)
80. Få massage av en kollega
81. Skriv ett manifest/kontrakt med dig själv
82. Måla om dina väggar (färgen grönt gör oss gladare, mindre trötta och mer motiverade – no joke)
83. Hitta på ett arbetsmantra och säg det högt för dig själv
84. Fira dina framsteg, även de små
85. Say no to snoozing
86. Tvinga inte dig själv att bli en morgonmänniska om du inte är det – Hitta de rutiner som funkar för dig själv
87. Planera en semester att se fram emot
88. Prioritera bort det som inte är akut
89. Arbeta i korta sessioner – testa 20 minuter



90. Planera din vecka varje måndagsmorgon
91. Grönmarkera uppgifterna du gjort (mycket tillfredsställande framgångskänsla när dokumentet går från vitt till grönt)
92. Träna regelbundet för att motarbeta eventuella hjärnspöken (samt datornacke)
93. Sätt upp ett motiverande citat på väggen
94. Sätt upp din projektplan på väggen – visualisera
95. Cykla till jobbet
96. Ställ en drink bakom tangentbordet och titta på den ibland (drick den när du är färdig)
97. Jobba på tåg
98. Kolla igenom gamla bilder på din telefon
99. Åk på semester i en vecka och bara vila

---

*»100. Gör dina uppgifter till något du gillar, t ex skriva listor..«*

---



**ALVE LINDENBAUM** är född 1990 i Stockholm. Hen är tidigare utbildad vid Fridhems Folkhögskolas filmlinje och arbetar som manusutvecklare på Amphi Produktion. Alves filmer har visats på bl.a. Melbourne Queer Film Festival, FilmOut San Diego och Göteborgs Filmfestival. Just nu arbetar hen med en webbserie för barn och unga.

*»Jag minns varje liten sällsynt spegling av mig själv som jag någon gång fått uppleva på film. Därför har det blivit ledmotivet till det jag själv vill berätta. Jag vill göra upp med olyckliga slut och skeva berättarperspektiv - genom att skapa stärkande och autentiska bilder av queera personers liv.«*

# Mellan dröm och ordning – några tankar om skrivande

---

ANDREAS NORMAN

Jag tror på smärtpunkter. På rå känsla. Jag vill gärna dyka djupt ner i en fantasi och skriva med in i den. Men i samma ögonblick som jag börjar känna hur berättelsen berör mig får jag ofta en märklig impuls att släppa taget. Plötsligt vill jag bara fika och ordna post-it-lappar – jag flyr. Hur ska jag förstå det? Jag vill ju skriva, ändå ryggas jag inför mötet med mig själv som är skrivandets kärna.

Jag har en fantasi, en tvångstanke om att min dotter ska hoppa från en balkong medan jag tittar bort. Vad är det egentligen? En oro, ja. Skräcken inför att förlora kontrollen, bli en dålig förälder, orsaka död och förstörelse, kanske en mörk fascination, kanske något mycket mindre smickrande. Och kanske början till en berättelse. Tänk om. *What if?* Men så fort jag försöker är det som om jag stannar upp. Varför är en fantasi så påfrestande? Eller tankeleken om att ingen annan i hela världen än jag vet att jorden går under om ett år. Livets mening i jordens slutskede. En hisnande fantasi, som jag på ett plan vill vårda. Men jag tvekar, jag känner motstånd. Men vad handlar det mot-

ståndet egentligen om? Hur ska förstå det? Jag vill utforska mitt motstånd, för jag tror att jag på det viset förstår något om min egen fantasi och närmar mig ett friare uttryck.

Hur ska man hitta former för att orka stanna kvar i det känslösa, det smärtsamma? Min hemliga signal för att jag närmar mig något känsloladdat är att jag blir obekväm och utvecklar två beteenden, ofta helt omedvetet.

Det ena är att jag strukturerar sönder arbetet, eller så undviker jag på olika raffinerade sätt att skriva. Jag administrerar texten, ändringar inställningar och byter teckensnitt, skriver post-it-lappar och gör diagram, sorterar papper och känner mig nyttig. Det är behagligt, det ger en falsk känsla av produktivitet.

Det andra är en klassiker, att på olika raffinerade sätt hitta skäl att helt undvika skrivandet. Att vara sysslöslös är ju ofta produktivt, visar mycket forskning. Jag tar en fika och låter det omedvetna jobba, så att säga. Att jogga är bra för hälsan, att diska blir ju fint i köket. Men det blir också ångest, allt detta undvikande.

Så vad är det jag undviker?

Kanske rädslan att förlora kontrollen. Att orden ska visa något av mig som jag inte vill se, som jag vill behärska *innan* de blir ord. Eller för att jag vill för mycket med ord. Jag tror även att det handlar om något så banalt som att jag vill vara ifred, inte bli för berörd. Låter det konstigt? Att få fluffa runt och bara ha det mysigt. Och samtidigt är det ju in i de allra djupaste känslorna jag vill, det är när jag lyckas vara där som jag känner mig stark och levande.

Arbetsrutiner skapar stabila ramar, givetvis. Men det räcker inte för att förändra själva skrivprocessen. Hur ska jag forma ett skrivande där dagdrömmande kan samspela mer vänligt med ett mer vaket, ordnande tänkande och stärka en framväxande berättelse?

Research är en bra medelväg, ett slags arbete trots allt. Jag söker ofta material intuitivt, med fokus på vad som berör mig, som ett sätt att utforska en känsla eller fantasi, utan att för tidigt kräva koherens och struktur. Istället: varför blev jag fascinerad av en viss bild? Vad är det i en tidningsartikel som gör mig upprymd eller gråtfärdig? I svaren till sådana frågor kan jag hitta känslöembryon till en stark berättelse.

Men till slut ska det ändå skrivas. Och det är underbart och skrämmande. Och alltid, förr eller senare, en ofantlig besvikelse. Jag försöker vara tapper, jag ser även krisen som ett redskap. Plågan i att skriva uselt och meningslöst

»*Jag utgår ofta från en känslomässigt stark inre bild när jag börjar skriva.*«

---

är verklig, men krisen (åtminstone hos mig) är ofta ett uttryck för att något blivit otydligt. Vad jag ville berätta överensstämmer förmodligen inte med vad som står på pappret, och allt känns fel. Det är lätt att hamna i en förintande självkritik då, som leder till nya flyktförsök, som sedan när jag till slut vågar mig tillbaka till skrivandet lätt slår över i en kompensatorisk övertro på att det jag skriver är fantastiskt. I själva verket står jag bara i vägen för berättelsen.

Problemet, tror jag, är att saker ofta sker i fel ordning. Om jag börjar för tidigt med att utveckla handling, *plot*, utan känslomässig botten, blir allt mekaniskt. Jag utgår ofta från en känslomässigt stark inre bild när jag börjar skriva. Men om jag inte är känslig för när jag behöver växla över i ett tänkande kring story, hamnar berättelsen lätt i en rad kanske vackra, men diffusa scener. Tillstånd. Storyn blir vag och kraftlös. Ingenting fungerar. Jag tror på en stark impuls, som sedan varsamt fångas upp av ett dramaturgiskt tänkande som inte genast går in mot ett banalt intrigbyggande. Det är en underbar känsla när berättelsen hittar sin form och fylls med betydelse.

Jag tillhör de som misstror när man *plottar upp* handling och intrig tidigt i processen. I mina ögon blir det mest en falsk säkerhet, ett sätt att fly från ett obekvämt men viktigare arbete. För utan känslomässig botten kommer ju även det snyggaste bygget obönhörligen rasa samman under tyngden av sin egen meningslöshet. Därför är jag också misstänksam mot för prydliga skrivprocesser. De är trivsamma, men jag misstror dem. Å andra sidan är det outhärdligt när man aldrig når fram till en ordentligt strukturerad berättelse, när inga val blir gjorda och allt är otydligt och saknar framåtrörelse.

Så vad göra?

Jag söker mig fram mot en lugn men intensiv närvaro där jag orkar hamna i det oförutsebara och ändå inte fly, inte bryta kontakten.

En form av lek?

Lek, som ett samspel mellan form och innehåll. Mellan fantiserande och ordning.

För att det ska gå behöver jag lugna den del av mig som gärna kritiserar sönder allt. Å andra sidan skapa form så att känslorna inte bara flyter utan riktning. Kanske man kan säga att jag söker en jämvikt mellan två skapande principer.

Jag undviker ordet *flow*, för det låter som om texten bara flödar fram av sig själv. Jag tänker att skrivandet tvärtom handlar om att uppnå ett aktivt tillstånd, där en ordnande impuls hela tiden balanserar och stöder en mer intuitiv impuls.

Jag har börjat tänka på dem som mitt drömmande och mitt ordnande jag. Om mitt drömmande jag är ivrigt upptaget med att "hitta på" – orden, bilderna, tonen och känslan – är mitt ordnande, strukturerande jag snarare en spanare med överblick. Medan den ene Andreas fantiserar om karaktärerna och hittar scener, bilder, har den andre blicken framåt och känner rytmen i scener och dialog, med ett mjukt fokus på helheten. En bra arbetsdag har den här duon en lyhörd dialog, där hantverkskunnande och dagdrömmande samspekar.

Och då orkar jag närma mig även det smärtsamma. Då djupnar skrattet. Scenerna växer fram och dialogen börjar sjunga. Och jag glömmmer mig själv och skriver, lycklig böjd över en berättelse som lever.

---

» *Lek, som ett samspel mellan form och innehåll. Mellan fantiserande och ordning.*«

---



FOTO: EMIL MALMBORG

**ANDREAS NORMAN** Författare och kulturskribent. Har skrivit bland annat skrivit thrillern *De otrogna* och *En rasande eld*, samt den dokumentära boken *9,3 på Richterskalan*, som är en ögonvittnesskildring av tsunamikatastrofen 2004. Jag är från början statsvetare och har arbetat över tio år som diplomat på UD, i Bosnien, Makedonien och Litauen.

*»Idag är jag författare på heltid och har även hittat fram till det kollektiva skapandet i teve- och filmproduktioner. Jag arbetar med adaptioner av mina böcker, samt utvecklar en rad originalberättelser för teve och film. För mig börjar en berättelse med nyfikenheten inför mina egna och andra människors motsägelser, hemligheter och gränsen mellan det drömda och det verkliga, individens ständiga förhandling med sin omvärld och dess normer. Jag hämtar kraft från dokumentärt material och skriver gärna spänningsdrivna berättelser som utforskar teman som identitet och minne, lögn och tystnad, makt och kärlek. I det möts samhällsvetaren och berättaren i mig. Min förhoppning är att utveckla originalidéer för teve och film och att få skriva och fungera som dramaturg för andra.«*



# Att blotta sig genom sitt skrivande

---

AUGUST SEGERHOLM

När jag var liten skrev jag dagbok extra slarvigt, jag skapade nästan som ett chiffer för att ingen skulle kunna förstå vad jag hade skrivit. Jag kan än idag känna ett visst motstånd till att ge ifrån mig en text, för det känns som att ge bort en del av sig själv.

I de allra flesta manus jag läst tycker jag mig förnimma mycket av personen bakom texten. Texten blir som ett fönster till någons inre. Redan efter några månader tillsammans i klassen, fascinerades jag av, att vi i klassen så snabbt kunde gissa oss till vems text det var vi läste, utifrån texten enbart.

Att lära känna andra människor genom att läsa deras texter och dela med sig av sina egna är för mig en vacker process.

I mitt skrivande kommer jag ibland på mig själv med att tänka att jag måste byta ämne, då det kommer bli alltför personligt. Andra gånger kommer jag på mig själv med att vilja byta ämne av andra orsaker. En orsak är att jag har en stark förkärlek för att skriva berättelser med karaktärer som fascinerar mig, som jag inte helt förstår och som jag därför vill undersöka och mejslar fram genom processen. Dessa karaktärer kan ofta ha atypiska drag. Jag tror det beror på att jag har en dragningskraft till att skriva roller som jag själv hade tyckt skulle vara en spännande utmaning att gestalta.

När jag var liten fick jag ibland höra att jag var en drömmare, jag satt ofta och tänkte på världen. Det gör jag än. Jag väljer ofta berättelser som skildrar omvärlden och historier baserade på en idé om en framtid nära denna, eller ett märkligt fenomen. Vad jag tror de har gemensamt är att de vrider vår värld ur balans på något sätt, eller sättet vi ser på den. Filmen *HER*, *Being John Malkovich*, *Get out* och *The Truman Show* och flera av avsnitten i *Black Mirror* är exempel på dessa. Mina berättelser tangerar att gå i samma linje. För mig är det att drömma mig bort, i ett filosofiskt undersökande, där jag experimenterar, finner egna insikter om vår samtid och bildar teorier om hur den hade tett sig om den rubbades lite.

Jag lägger in mycket av mig själv i skrivandet och bakom vissa karaktärer kan man även förnimma drag eller livsåskådningar som jag tar av vänner och människor i min närhet. Chifferskriften har förbyts till ett tydligare språk.

**AUGUST SEGERHOLM** Regissör och filmskapare, 28 år, med en tidigare bakgrund som regissör och Art Director i London och Stockholm samt som skådespelare på scen och TV. Utbildad på Hyper Island, Central Saint Martins, Kulturama Film och Södra Latins Teaterlinje.

*»Mitt skrivande genomsyras av ett stort intresse för samhällsfrågor och nutidsfenomen. Jag reflekterar mycket över psykologin bakom mänskliga beteenden och är intresserad av att skildra saker från olika perspektiv genom mina berättelser. Att fånga något så det känns så nära verkligheten som möjligt ligger mig varmt om hjärtat. Jag har även en förkärlek för att lägga in en förhöjd verklighet i mitt skrivande, som en framtidsdystopi eller övernaturliga element där jag bl.a. utmanar och undersöker hur världen skulle te sig om den såg lite annorlunda ut och hur karaktärerna i historierna skulle välja att ställa sig till den. Ambitionen är att skriva och regissera framförallt för längre format, såsom TV serier och långfilm. Jag är även intresserad av att ingå i ett team som utformar grundidéer till, och skriver TV-serier.«*



# Rubiks kub™

---

CARL FREDRIK HOLTERMANN

Det var jul, kanske påsk, kanske en födelsedag. Den lilla släkten var samlad och utspridd med kaffe och tårter i olika delar av radhuset. Vi satt på knä intill kaffebordet, min syster och jag. Vi satte samman de smala sugrören till en enda lång snabel och drack Fanta på distans. Sugrören sprang då och då läck, eller vek sig, så flödet plötsligt hejdades.

De vuxna såg väl hur sugrörexperimenten uppehöll oss och tyckte därmed att de kunde prata ostört. ”Jag tycker inte han är snäll mot henne” sade någon. ”Han slår henne” sa en annan. Jag visste vem både ”han” och ”henne” var. De satt ju i ett av de andra rummen. Vad menades? Slog han henne? Hur då? Och dom verkade ju så glada nyss borta vid räktårtan? Min syster skrattade vidare med Fantan rinnande ur näsan. Jag med, men tankarna kretsade inte längre kring sugrören. Jag hade precis upplevt ett paradigmskifte i mitt femåriga liv. Alla var inte längre snälla eller vänner med varandra. Vuxna gör saker som inte syns. Verkligheten har en baksida.

Minns när en väns mamma förklarade uttrycket ”läsa mellan raderna” för mig. Minns när 1992 års flickvän lärde sig uttrycket ”skelett i garderoben”. Minns när jag lärde mig vad ironi betyder. Skuggan av ett leende. Tongue in cheek. Nyanser och valörer. Jag började tjuvlyssna.

Det är relationerna och förhållandena man minns – familj, vänner, kärlekar och andra – och det är de samlade erfarenheterna av dem som förändrar oss och som kanske får oss att bli tydligare. De utgör grunden i berättelsen om våra liv och vår egen bild av världen. Det är också de som vi skrivande förhåller oss till när vi skapar nya verkligheter.

Ett tidigt exempel. Min dåvarande flickvän hamnade i gräl med sin pappa. Om vad minns jag inte längre, men jag tror det började med att pappan

stängde av teven trots att det fanns andra som då och då blängde på den. Bråket urartade. Det hade serverats vin till lunch och flickvännen kallade sin pappa "äcklig" och han replikerade genom att kalla sin dotter "galen". Jag försökte fredsmäkla, men det gjorde henne bara ännu mer rasande. Jag tröttnade, det hade hänt förr och jag gick upp till vårt rum, la mig på sängen och stirrade i taket. Jag hörde tallrikar krossas nere i köket och pappan uppgraderades till "vidrig" och dottern till "sprit språngande". Då kom mamman in i rummet där jag låg. Hon var berusad och rödgråten, gav mig en hård nästan krampaktig kram. "Lämna henne inte. Hon är svår, men lämna henne inte", viskade hon nära mitt öra och jag kände hennes kalla nästipp. När hon lämnade det mörklagda rummet, fortfarande till ljudet av bråken på neder våningen, stannade hon till ett tag i ljuset från dörröppningen, snöt sig i en näsduk och mumlade tyst: "Gud hjälpe. Gud hjälpe."

Ett år senare, när jag packade mina saker i sju blå Ikea-kassar för att aldrig mer återkomma, belade hon mig med skrivförbud. "Du får aldrig, aldrig någonsin, skriva om oss."

Det förekom sexuella övergrepp i min grundskola. Både i hemmen och på skoltid. Tänker ofta på vad vi barn såg, registrerade och anade. Hur grundligt vi studerade de vuxna, smög på dom, kikade in genom fönster, rotade i soptunnor. Vi var spioner, samlade bevis utan att egentligen veta vad som pågick. Några av oss var fältbiologer. Några av oss skrev. Kanske studerade vi vuxenvärlden extra noga just därför – på ett nästan vetenskapligt sätt.

Min bästa vän tog sitt liv när han förstod att hans far legat med hans flickvän. Det hade hänt väldigt mycket annat innan det. Men just det där var det absolut sista övergreppet. På begravningen sträckte pappan ut sin hand mot mig för att hälsa. Jag tog den inte.

Även i den familjen fanns en orolig mamma som en gång bjöd på pölsa hemma i köket med furumöblerna och sa: "Du är en sån som sitter och studerar oss du Carl Fredrik och undrar vad vi är för några. Visst är det så?". Jag tittade ner i pölsan och sa generat: "Nä".

När jag var 18 började jag skriva texter, noveller, anteckningar om alla människor jag mötte. Jag gick även tillbaka i minnet och skrev om alla de jag mött långt tidigare, sen den dag jag blev medveten om att jag var människa. Några år senare skärpte jag idén till att bara beskriva de stunder då vi på olika sätt förändrar varandra. Kanske tipsar varandra om stans bästa falafelställe eller sårar någon genom att skicka nattliga mess på fyllan. Jag gav hela projektet arbetsnamnet *Vad har jag gjort dig?*

För ett år sedan uppgick texterna till 4 600. Dessa texter är fortfarande ett slags grundmaterial i nästan allt jag gör och texterna förändras kontinuerligt. Några berättelser dör med åren. Övergår till att bli trötta stories. Som sönderspelade skivor i en jukebox. Men även de kan få nytt liv i och med nya erfarenheter eller genom att placeras i nya sammanhang.

I materialet finns även en massa listor. De innehåller inga historier, bara namn och rubriker, som stöd för minnet. Där finns en liten post-it-lapp med rubriken *Kärlekar*. En lista heter *Kyssarna* (ett A4). *Ligglistan*, *Nederlagen* (en hel mapp), *Ömhet*, *Djur jag mött*, *Anställningsintervjuer*, *Bekanta obekanta*, *Folk jag hatar*, *Livscitat*, *De döda*, *Betydelsefulla föremål*, *Komplicerat* och *Lyckliga stunder*.

För mig är det en trygghet att ha hela det här klabbet av stories och en känsla av att jag närsomhelst kan plocka ut delar av det, stoppa in det i ett slags Rubiks kub, vrida och vända på det och: Voilå! Ut kommer den där särskilda perioden i livet, förstärkt med några udda berättelser och med två huvudpersoner från var sin tid och helt andra sammanhang. Alltsammans berättat utifrån ett övergripande tema som till exempel "skuld".

Men så kan man ju tröttna på allt det där – äcklas av iakttagandet, tjuvlyssnandet och det ständiga registrerandet. Att något inom en hela tiden är påslaget – att liv och skriv går ihop. Och man kan börja tveka. Vad kom först? Hönan eller ägget? Erfarenheten eller berättelsen?

Ibland kan det vara svårt att veta.

För många år sedan tillbringade jag kvällen på en 50-årsfest i Bois de Boulogne, Paris. Jag satt på en fällstol intill ett dansgolv och såg de äkta paren dansa lite såsigt och släpigt till *Careless Whisper*. Billy Butt, av alla människor, var discjockey. När man ser andra kyssas tänker man alltid på sitt eget förhållande till kyssar just då. Jag tänkte på förhållandet jag hade lämnat ett halvår tidigare, på konflikterna som blev fler istället för färre och samtidigt på alla lösningar som aldrig riktigt hann prövas. Jag tittade i mobilen på TGV-tågens avgångar till Sydfrankrike dagen därpå. Skulle jag kanske åka ner och försöka hela något, var det ens möjligt? Jag bestämde mig för att det var det och bokade en biljett eftermiddagen följande dag. Tåget kom fram till Nîmes strax före tolv på kvällen. Jag gick runt med min ryggsäck, hittade en liten bar på en bakgata, började pratade med några musiker som visade sig vara The Black Keys. Dom hade spelat för en utsåld arena och jag var där för att försöka laga ett förhållande. Dan Auerbach bjöd mig på en drink och önskade mig lycka till. Sen kom jag på att gården jag var på väg till låg nästan tre mil från staden. För långt avstånd för en taxiresa. För

långt att vandra. Men jag började gå ändå. Packningen var lätt. Ett tält och en tandborste. Jag vandrade ut ur staden, förbi inhägnade industriområden med pitbull-hundar som slängde sig mot stängslen när jag passerade. Ljusen försvann och jag gick i mörkret, anade vägrenen och diket, följde månen. Efter två mil började det ljusna. Jag befann mig långt ut på landsbygden och bestämde mig för att vila i en aprikosodling. Jag somnade mot ett träd.

Vandringen fortsatte dagen därpå. Hettan var obarmhärtig, nära 40 grader och min vattenflaska började ta slut. Till slut kom jag fram till vingården där jag hade bott i nästan tre år. Då kom jag på att det var mitt ex födelsedag, att släkten troligen var samlad och att det skulle bli väldigt stor uppståndelse om jag uppstod från de döda just den dagen. Så jag gick ner till kanalen, där det svalkade lite mer och där träden gav skugga. Kvällen kom och med den alla mygg i Camargue. Det blev dags att resa tältet. Tyvärr hade jag glömt tältpinnarna så jag fick sova med tältet som ett slags poncho. Myggorna fick ansiktet.

Jag vaknade röd och uppsvälld. På nytt gick jag upp mot gården och började formulera en inledande fras och förklaring till varför jag kom tillbaka. Först då förstod jag vad jag egentligen höll på med. Det impulsiva och vansinniga i handlingen. Min mobil var urladdad sen länge. Någon möjlighet att ladda en iphone mitt på franska landsbygden fanns inte. Hettan var om möjligt ännu värre den dagen, när jag smög mellan vinraderna i odlingarna på gården. Jag ville förvarna henne och familjen om min ankomst. Kanske allra helst ta en kaffe i grannbyn eller nåt. Men hur skulle jag göra det utan mobil? Jag gick genom odling efter odling till jag kom till det lilla stallet där hennes häst stod som vanligt och sparkade med bakbenet efter fäbromsar och mygg. Jag tänkte att om jag skriver en lapp och lägger den på höbalen, så kommer hon se den innan middagstid. Jag skrev på baksidan av tåg-biljetten: *"Jag sitter under mandelträdet i hörnet av grenache-odlingen"* och lade till ett hjärta för säkerhets skull. Sen var det bara att vänta. Pannan och näsan var sönderbrända. Kinderna myggstuckna. Vattnet var slut och jag åt små omogna sura druvor för att få vätska, somnade och vaknade ännu mer bränd av solen. Då såg jag henne, längst bort i andra änden av gången mellan vinraderna. Hennes pappa hade hittat lappen på höbalen vid stallet och nu var hon på väg mot mig – allt enligt mina anvisningar. Hon hade en svart klänning, såg lite ut som en spanjorska med sorg och hade högklackade skor som sjönk ner i jorden. Väl framme vid mig stramade hon upp, höjde hakan och sa med en frysning: "Jasså, du kommer nu. Pappa såg dig smyga i odlingarna igår. Vita jeans syns långt. Kan kanske vara bra att veta." När hon sa det där om att "vita jeans syns långt" förstod jag att jag skulle få en till chans.



En annan tid. Ett annat liv. Hon bodde högst upp i ett av husen på Skinnarviksringen, hon som brukade tända doftljus innan hon släckte lampan, hon som alltid ville ha massage. ”Ooh, min nacke, snälla?” Minns hur jag satt gränslösa över henne och masserade hennes spända nacke och axlar. Varje gång jag masserat någon tänker jag ofta att jag måste uppfinna massage på nytt och jag hinner fundera över om jag kanske har en släng för mycket av asperger för att verkligen kunna massera på riktigt.

I månskenet såg jag mina händer massera hennes skuldror, ryggen, såg hennes födelsemärken och tänkte att de påminde om stjärnbilder. Det fanns en antydning till Karlavagnen och ett mer definierat Orions bälte över ländryggen. Tänkte på andra ryggar jag masserat, på andra stjärnbilder, andra hudkonsistenser. Mjuka, lena, oljiga, torra, tråkiga. Långa ryggar, korta ryggar. Lös hud, spänd hud. Valkar, vitiligo och ryggkotor som fjällen på en drakrygg. Och hela tiden med händerna på ryggen, hela tiden med den otäcka känslan av betraktande – inte deltagande. Ett skrivandets förbannelse.

Men betraktandet kan vara ömsesidigt. Betraktaren kan betraktas och det uppstår en jämlikhet. Tänker på en kvinna, en annan rygg, långt senare i livet. Vi hade sagt godnatt till varandra för första gången någonsin och i det svaga skenet från hotellrummets fönster följde jag hur hennes hår föll över skulderbladen, följde axelns rundning och hur hennes kropp anades under det tunna överlakanet. Jag sträckte ut handen, rörde vid hennes rygg med fingrarnas ovarsidor, kände andetag, kände hjärtats slag, pulsen – hela organismen. Jag tänkte på hur mycket jag älskade just den ryggen och just den människan och visste att hon registrerade alla mina rörelser, initiativ och tillkortakommanden på precis samma sätt. I ett mess långt senare skrev hon, som svar på en av mina anteckningar: ”Jag vill att du skriver *om* och *för* mig.” Det var första gången någon sade så, gav mig tillåtelsen, som en kärlekshandling.

De stora erfarenheterna och de verkligt stora känslorna är förstas alltid de svåraste att beskriva och berätta. Och konstigt vore det väl annars.

Men jag försöker.

Skrivandet blir ett sätt att hålla alla dessa känslor kvar och ett sätt att försöka förstå vad vi faktiskt varit med om.



FOTO: JOHAN BERGMARK

**CARL FREDRIK HOLTERMANN** är utbildad på Beckmans, Skrivarakademien och Alma. Han har skrivit för tidningar som Svenska Dagbladet, Dagens Nyheter, Nöjesguiden, Bon, Elle mfl. Poesi för Bonniers Litterära Magasin, Glänta, Cabinet och Folio. Han har givit ut och bidragit till böcker om utelivshistoria, krogkultur, form och design – både i eget namn och som medförfattare. CFH är även verksam som konstnär och illustratör. De personliga erfarenheterna och berättelserna har omsatts i *Terapivandringar* – alternativa stadsvandringar i Stockholm, samt illustrationssamlingen *#therapeutic\_pictionary*. Som manusförfattare är CFH främst intresserad av komplexa relationer och karaktärer, gärna i en mix mellan genrer. Carl Fredrik representeras av Salomonsson Agency.

»Jag samlar på historier, händelser och karaktärer. Det samlade materialet är ett levande dokument som utgör grunden i allt jag gör. Liv och skriv går ofta ihop.«

# Min pappa

---

CHARLOTTE WANDT

I mina två tidigare kortfilmer, *Fransk Pojkvän 1 och 2* har jag skrivit dialog utifrån hur skådespelarna själva pratar. Här är t ex min far ("R"), som spelar huvudrollen i båda. *Fransk Pojkvän* utvecklas för närvarande till långfilm.

C: Vill du bjuda på en cigarett?

R: Ja, absolut.

C: Vad det är omgjort här nere [i pannrummet]. Kommer du kunna bygga här och hålla på som tidigare?

R: Ja, det är klart. Så har jag gjort iordning de här grejorna också.

C: Just det, fint.

R: Ordning, så hänger man bara tillbaks det på samma plats... så är det väl bra.

Och den här intervjun. Det kan vara kul att veta vad den egentligen handlar om. Vad går den ut på?

C: Jag går ju en manusutbildning som du kanske vet.. och då ska vi göra en bok. Och till den ska alla skriva någonting om skrivande helt enkelt.

R: Jaha, hur det är att skriva?

C: Ja, manuskrivande, det är väldigt fritt. Och då tänkte jag att jag skulle utgå från de filmer jag har gjort med dig. För då har jag ju skrivit utifrån hur du pratar.

R: Ja, jag tycker i de där filmerna, i varje fall den första, att jag verkar väldigt docerande och väldigt nöjd med mig själv.

C: Jaha, tycker du det?

R: Ja och det är verkligen något jag inte känner mig. Framförallt inte nöjd med mig själv. (skratt)

C: Är du inte nöjd med dig själv?

R: Nej inte på det sättet som jag tycker att jag framstår. Typisk självgod gubbe, lite i alla fall, tycker jag.

C: Jag började nog skriva om det utifrån hur du brukar prata om klassisk musik.

R: Jo. Och framförallt med de här nya apparaterna, den här Youtube tex, jag får ju in enormt mycket fina grejor. Saker som jag inte har lyssnat på tidigare.

C: Vad brukar du Youtubea?

R: Ja, allting egentligen. Det är som att gräva i en guldgruva alltså.. Jag har börjat lyssna mer och mer på Wagner t ex, lyssnat väldigt mycket på Verdi. Och sen den här. Liederkreis, Mondschein av Schumann, den är helt ljuvlig. Du ska få höra. Vad sjutton då, vart tog den vägen?

C: Ska jag kolla?

R: Ja..

C: Boef Bourguignon står det här..

R: Ja, det är så långt ifrån den där vackra musiken man kan komma, lite mer bastant om man säger så.

C: Det är en massa recept här, en massa matlagning.

R: En massa S.K, allt kommer alltså.

C: Då ska vi trycka in sök, Schumann.. och sen var det.. Liederkreis.. Opus 39?

R: Opus 39. Och det är Mondschein.

C: Nacht fanns det?

R: Mondnacht är det kanske.. Ja men det är med den här.. tjejen. Det är en ung, hon är jätteduktig alltså.

(musiken börjar)

C: Fin röst.

R: Ja den är helt underbar.

(musiken spelar)

R: Hon har samma typ av utseende som du, tycker jag.

C: Ja, kanske det.

R: Det är svår musik men har du hört den några gånger.

C: Det är inte så svårt tycker jag.

R: Här kommer den här övergången nu strax här..

C: Jättefint.

R: Ja det är lite sånt där som jag lyssnar på numera. Men det är inte det sämsta. Så jag tittar knappt på tv längre. Jag sitter med den här och lyssnar på de här.

C: Och Youtubar. Med lurar?

R: Ja, eller jag har sådana där öronsnäckor. Left, right. Men det är verkligen en guldgruva. Sen finns det också en massa klipp från förra seklet från alla de här krigen. Det är tal av de här stora gubbarna som man har läst om tidigare. Men det var ju så jäkla abstrakt. Nu blir det så levande på något sätt.

C: För att man ser dem?

R: Ja det tycker jag, och i och med att jag har fyllt 70 själv nu, när vi läste det där när vi gick i plugget, det kändes som att det var flera hundra år sedan, men när jag är 70 själv känns det som att det är alldeles nyligen. Det är jävla konstigt faktiskt.

C: Tiden drar ihop sig?

R: Ja. Fffschht.. Så det är väl huvudsakliga sysselsättningen när jag inte jobbar.

C: Men du vill aldrig gå och se konserter?

R: Jo men det är för mycket krångel med att komma dit. Och sen, blir jag lite störd av omgivningen. Jag tycker inte om när någon harklar sig t ex på ett pianissimo. Så hör man en stor äcklig hostning från tredje raden. (skratt) Det är inte så kul. Gum-hosta från höger och vänster.

C: Jag lyssnade lite på Winterreise.

R: Ja, den är väl underbar? Sista sången där är lite läskig. Der leiermann, liemannen, den är ju hemsk egentligen. Lyssna på den får du höra.

C: Ja. Är det die winterreise?

R: Ja. Die reise vet du, det är femininum.

C: Ja ok, nej jag har ju inte läst tyska.

R: Nej.. just det.

C: Ja det kommer bara upp Schubert och Winterreise.. men ska man slå upp..

R: Der Leiermann.

C: Direkt?

R: Ja jag tror det.

C: Leiermann.. der leiermann.. Nu ska vi se. . Här.

R: Då tar vi med Friedrich Dische Hirschkopf. Det är den jag tycker bäst om. Den där stackaren är neurosedynbarn, men hans röst är enastående. Vi ska ta den med honom.

(musik)

R: Mm. Barenboim, spelar pianot.. Vilken röst.

(musik spelar)

R: Är det inte underbar musik?

C: Jo, verkligen.

(musik)

R: det är ju Heinrich Heine som har skrivit texten, genomgående nästan i Schuberts musik... Åh, jag gillar Heinrich Heines diktning. Det är så musikaliskt. Ja du skulle visa något.

C: Javisst, jag skulle visa något. Det här är mest för.. jaha man måste logga in här på Spotify.

R: Jaha det vet jag inte hur man gör.

C: Nej, det förstår jag.

R: Vill du ha en Cointreau till det här sen?

C: Jag vet inte.. vänta, jag kan spela den på den här tror jag.

R: Mm, men visst är det ett helvete att få in den? Den så kallade inloggningen. Man känner sig verkligen loggad alltså. Om det kan vara slang för att inte känna sig riktigt klok.

C: Laggad kanske?

(skratt)

R: Ja verkligen. Laggad med mer än 20 år. Hur går intervjun då?

C: Det rullar på.

R: Ja vad bra då. Ska vi gå upp och ta varsin likör till det här o lite kaffe?

--

R: Nej som sagt, den här Youtube, den har jag haft en enorm glädje av alltså. Och har. Det var någon av killarna som hjälpte mig att logga in, det är väl det man säger? Eller?

C: Så nu är du inloggad?

R: Ja. Verkligen. Jag ska säga till dig, att det är ju fantastiska grejor alltså. Som sagt har jag börjat lyssna väldigt mycket på Verdi också. Vi ska ta.. en grej som jag tror att du gillar. Det är min favorit-opera av honom, Det är Trubaduren. Och den ska vi se..

C: Ska jag trycka in?

R: Ja, Coro di zingarelle. Skriv det, det är Zigenarkören.

C: Matadoro Spagnuoli?

R: Vi ska se..

C: Nu spelar det iaf..

R: Skulle vilja se den här

C: Matadoro..

R: Den här är från själva operan. Det är den jag vill visa dig. Ja, här är den. (Musiken går igång)

C: De går runt och minglar där? Är det från scen? Jaha det är från scen.

R: Jaa, se så vackra klänningar de har.

Du måste se Trubaduren när den kommer, men de har inte råd att sätta upp den. Kostsam.

C: Väldigt fint

R: Nu kommer Matadorkören här, efter direkt. Fin musik varje fall. Så lätt.

C: Ja.

R: Und so weiter, så sånt där håller jag på med. Och så är det en och annan rättgång emellanåt, när man får läsa lusen av motståndaren. Och det är rena operaföreställningen. Det gäller att hålla nämndemännen vakna bara, men då får man säga något som inte är mainstream.

C: Vad då till exempel?

R: Nej men då rycker det lite på dem ibland.

C: Tycker du att det är roligare att jobba nuförtiden?

R: Jag tycker att det är mycket roligare nu än för 20 år sen.

C: Vad beror det på?

R: Ja det är väl med åldern tror jag, att man får mer respekt, bara man visar sig.

Vad man än sa för 20-30 år sedan, de lyssnade pliktskyldigast.. men ”när är notarien klar?”, ungefär, lite den attityden.. Men det har förändrats väldigt mycket i domstolarna också.

C: Hur då?

R: Nu är folk väldigt tillmötesgående, domare och liknande. Tidigare var det ett väldigt översitteri. I hovrätten t ex var det väldigt viktigt att hålla reda på vem som hade sin ”börjedag” som det kallades för, det är ett ord som jag avskyr. Det vill säga vilken dag man började i hovrätten. Var man en dag efter, gällde det att hålla reda på det så att man inte gick in före i rättssalen.

C: Jaha, så man går i en ordning? Är det så fortfarande?

R: I ansgenitet, som det heter. ”Men inte efter hans kapacitet” som jag sa vid något tillfälle och då fick jag hela kaffestugan efter mig.

C: Ansgenitet.. Alltså ans, som i år?

R: Ja precis. Men här var det dagar som räknades, nästan timmar.

C: Hur skulle man kunna hålla reda på det då?

R: Ja det förväntades man som fiskal, känna till. Så det var ju en väldigt trevlig stämning.

C: Vad knäppt.

R: Ja, men det är sant.. Sådär, är det ridå nu?



FOTO: KRISTIAN BENGTTSSON

**CHARLOTTE WANDT** född 1981 i Stockholm, utbildad bildkonstnär, har skrivit och regisserat ett par kortfilmer som visats på SVT och filmfestivaler i Sverige och utomlands. Parallellt med Alma Manusutbildning är hon verksam som rollbesättare och manusförfattare. Hon erhöll nyligen vistelsestipendium på Bergmangårdarna för utveckling av en långfilm tillsammans med produktionsbolaget Fasad. Hon skriver gärna humor och intresserar sig för språk, resande och kulturkrokar.

*»Jag vill skildra människor som skapar och lever i sina egna verkligheter och de absurda situationer som uppstår som resultat. Utöver egna projekt vill jag gärna arbeta med andras, helst inom humor.«*



# Kärleken till en text

---

ELI LEVÉN

Jag skriver till dig som har kört fast. Jag skriver till dig som känner för att ge upp som är förtvivlad och vill byta yrke. Till dig som inte orkar mer, till dig som inte längre ser ljuset eller mörkret som fick dig att börja skriva från början.

Jag ber dig att gå en promenad.

Jag råder dig att prata med en vän och sluta tillåta dig att bli distraherad.

Jag ber dig att inte isolera dig utan att be om hjälp eller råd.

Kanske ska du sova på saken eller lägga dig i en park. Prova att drömma, ta en sten från drömmen och ta tillbaka det till det odrömda. Eller tvärtom ta en sten från texten ned i drömmen och se vad som händer.

Kanske ska du prova att skriva ett tag och låtsas vara någon annan, någon som kan det där som du tror att du inte kan.

Gör något annat ett tag.

Jag skriver till dig som inte vet vad nästa steg är

Det bästa du kan göra med något du skriver är att låta det du skriver leva själv,  
Texten måste andas

Du vecklar ut en hopskrynkad text som redan i sig själv är klar

Du kan aldrig riktigt veta vad en text är innan den är klar, innan den kommit  
ut ur dig. Allt med en text måste ut, även det dåliga och katastrofala i den.

Också en text känner sig inte tillräckligt mänsklig, ibland måste du också se  
den för vad den inte vill vara, du måste komma bortom bedömning, inten-  
tion och låta den vara i sig själv.

Du kanske skräms av vad du skriver, du kanske skriver en text som haltar,  
som börjar om, som sluddrar och stammar?

Vad finns det att älska hos en text som är utan ambivalens utan gupp och  
skavanker?

Kärlek – också till en text – kan märkas i förlåtandet

Förlåtelsen är kärlekens definition men kärlek uppstår också först när vi  
verkligen gör det aktivt.

I slutändan är det texten som skriver sig själv, det finns där djupt inne i dig,  
en levande gåva i dina fingrar och din uppgift är att veckla ut den.

Det är i förlåtelsens lättnad som texten vågar vara sig själv

Förlåt texten, låt den vara på sin egen scen, även om du är den enda i publi-  
ken, var intresserad och lyhörd, var tålmodig när den säger fel, ha tålmod  
när den inte hittar de rätta orden,

Din uppgift är att hjälpa texten på traven

Din uppgift är att inte låta den komma undan

Kräv tydlighet men låt det ta tid, låt den veckla ut sig och överge den inte,  
den kom till dig för den hade något att säga, kanske ljög den först, kanske  
den inte trodde du skulle lyssna, kanske började den prata om något annat  
än vad den verkligen hade på hjärtat, kräv samma lojalitet som du själv kän-  
ner för din egen önskan att säga något.

Ligg nära dess ansikte, fråga allting du behöver veta, flera gånger på olika sätt

I slutändan är det inte du själv som skriver utan berättelsen själv och din uppgift är att stanna

Det skrivna är ett av de få saker som ber om att bli fött

Det finns liv i dig som skriver, som du kan låta leva och därmed ta ansvar för insikten att du lever.

Låt texten öppna sitt ansikte för dig, framkalla sitt ansikte på pappret.  
Du är besjälad kött, en egenskap som förpliktigar, en chans som du måste dela med dig av, svara på, du är ett fordon som det uråldriga oformliga använder sig av för att bli till sig själv igen, du kan känna och känna igen du kan erkänna och sluta vara rädd Kanske skriver jag till duet inom mig  
Den andra stranden

Slutligen så tror jag att du också måste vara grym, du gör texten en björn-tjänst om du inte går till botten med vad det är den vill säga,  
Visst du kan låta texten vara vacker om den är det men kom inte för vacker den får inte älska sig själv - det räcker inte med att vara vacker  
skönhet ligger texten i fatet  
en vacker text döljer ofta något,  
den vill inte gå till djupet den försöker  
skynda förbi och strö glitter över sig själv

glitter är okej men du måste gå nära, nära och då kommer texten alltid öppna sig, tappa något av ansiktet och då ska du träda in,  
gå in i textens ansikte alldeles för nära  
språket går sönder  
ansiktet går sönder



FOTO: NEVA MICHEVA

**ELI LEVÉN** Eli Levén född 1984 i Södertälje, utbildad på Biskops Arnös skrivarinje. Författare till romanen *Du är rötterna som sover vid mina fötter och håller jorden på plats*. Skrev filmen *Nånting måste gå sönder* och nominerades för bästa manus tillsammans med regissören Ester Martin Bergsmark. Filmen vann priser på runt tjugo filmfestivaler och vann bland annat en tiger på Rotterdam International Film Festival. De gjorde även hybridfilmen *Pojktanten* tillsammans. Han har tidigare varit skribent på olika tidningar.

»Vad jag än gör så hoppas jag att det är en sammansmältning av förändringsvilja och skönhet. Jag skriver av nödvändighet, för en plikt mot mig själv och det som finns omkring mig. Jag vill skriva historier som redan finns men kanske är dolda, jag vill skriva andra berättelser än det som tycks rymmas i genren svensk film, Jag vill samarbeta, gestalta och inspirera rörelse. Jag hoppas att jag kan skriva filmer som gör sig användbara av människor i deras liv. Där en tittare blir berörd, känner sig sedd. Jag tror på att om man är trogen det allra viktigaste och specifika hos en själv så gör man något allmänt.«

# (Rå) dyret

---

IDA KAT BALSLEV

Først må du lære jagtriflen at kende. Der vil komme et kraftigt blåt mærke der, hvor stødet ved affyring rammer undersiden af din overarm.

Du må bide smerten i dig og blive ved. Du må lære traditionen at kende. Denne tradition har haft et langt liv før dig. Du er forpligtet til at kende traditionen, hvis du vil benytte den. Du må forholde dig til den, lære af den, blive formet af den, bryde med den og gøre den til din egen. Dog må du holde dig indenfor rammerne.

Dyret skal findes. Denne fase er både smertefuld og tidskrævende. Den forholder sig til en hændelse du prøver at forstå i sit liv, noget du stiller spørgsmålstegn ved. En begivenhed. En relation. Ens egen historie og liv.

Buskadset kan være meget tæt og svært at komme igennem. Der er måske torne og mudderet kan være dybt. Måske mister du dine gummistøvler på vejen og den ene fod ender med, at være helt nøgen uden nogen beskyttelse mod skarpe sten og grene. Din intuition hjælper dig med at håndtere de smerter, som du vil blive udsat for på vejen. Det er godt at have skiftetøj og sko med, så du kan holde varmen og kan holde til det i længden.

Husk I denne fase at dit instinkt er påvirket af en kultur. Den kultur du er vokset op i. Vær opmærksom på, hvordan den filtrerer den måde du ser verden på. At du er vokset op i et normativt og homogent samfund, og hvilke svagheder der ligger heri.

Efter flere søvnløse nætter står dyret foran dig. Pludseligt, men forventet. Du ser dets vejtrækning, dets udspilede næsebord, dets bløde skin, dets milde øjne. Du ser potentialet, overvejer dets muligheder, dets kvalitet.

Som en voyeur betragter du dyret, ligesom dengang du betragtede noget i dit liv, du ikke forstod og tvang dig til at se på livet på en anderledes måde. Det var som om du så livet udefra. Du så din bror blive tæsket af en flok, der var meget større end ham. Det fik dig til at reflektere over menneskets natur. Stille spørgsmål. En sveddråbe pibler ned fra din pande.

Bagved det dampende dyr, der er synligt for dit umiddelbare øje, tegner der sig et andet billede. Det brutale, dets mørke, dit eget mørke, din egen magt. Du forstår at du ved at slå dette dyr ihjel udøver den ultimative kontrol over livet.

Din rolle som jæger skal være yderst bevidst I dette øjeblik. Du må ikke tøve. Kødets kvalitet handler om dette øjeblik. Om skuddets placering. Den bedste placering er brysthulens forreste del, da man rammer hjerte, lunger og de store blodkar og dyret dermed vil afbløde hurtigt.

Hvis du nedlægger byttet for hurtigt er det slut. Lyt til tvivlen så du ikke tager forhastede beslutninger. Det kræver koncentration og en konstant vekselvirkning imellem kontrol og at give slip. Dine sanser klargører vejen.

Dit hjerte banker hurtigt, din kropstemperatur stiger, du har klamme hænder, måske vil du ramme forkert. Nogle gange har man ikke tid til at placere skuddet helt perfekt. Men denne gang står dyret stille, bom stille. Du holder vejret og sigter.

Din erfaring med denne teknik er det, der får dig tættere på det fuldendte måltid. Lige før du affyrer skuddet, ser du det måltid der vil komme ud af det. Måske ser du allerede det selskab, der vil nyde det. De store smil og nydende blikke. Saften fra kødet der flyder ned af hagen.

Skuddet affyres.

Du nærmer dig. Dit hjerte er ved at eksplodere. Dyrets hjerte pumper for at overleve. Blodet flyder i en ren stråle fra dets bryst. Dets ene øje kigger på dig og blinker en enkelt gang, hvorefter dets vejtrækning stopper. I det øjeblik giver din krop efter. Endeligt trækker du vejret normalt. Det går op for dig, at din krop har været anspændt. Men du må bevare overblikket og følge processen.

Du følger traditionen og hænger vildtet op i et nærliggende træ, så der ikke overføres bakterier. Du gentager sætningen; tag rensningen af vildtet seriøst, så der ikke bliver overført bakterier.

Før du med præcision kan udføre slagteprocessen skal dyret bløde til ende. Nu starter den lagt mere krævende proces, hvor din udholdenhed sættes på prøve. Du mærker det dødelige, det slidsomme, det der tager dine kræfter og din tid. I denne proces husk dyrets blik før det gav slip.

Du må acceptere, at når noget skabes er der også noget der dør.



**IDA KAT BALSLEV** f. 1986, Instruktør og manuskriptforfatter. MgA. Directing fra The Academy of Performing Art i Prag. Filmstudier på FAMU, den tjekkiske film og tv-skole. Før kunststudier filosofistuderende ved Syddansk Universitet. Teater arbejdet førte naturligt til arbejdet med film allerede under studieårene. Hun fik en Award of Merit for hendes første kortfilm *Confessions of a Woman* i 2017 og færdiggjorde sin første danske kortfilm *Norma* med hjælp fra Filmværkstedet i København i 2018. I oktober 2018 instrueret og skrevet kortfilmen *Roomservice in heaven* i Polen, som nu er i postproduktion. Hun var en del af den 6. udgave af Midpoint Intensive Screenwritinglab i Bukarest med sit manuskript *Ritual*. I øjeblikket arbejder hun på to spillefilmsmanuskripter og en dramaserie.

*»Jeg udforsker verden igennem mine karakterer og undersøger forskellige sider af det at være menneske. Konflikten der kan opstå, når vi følger vores instinkt, men samtidigt vil bevare vores værdighed og tilknytningsforhold til omverdenen. Menneskets længsel efter og behov for kærlighed. Jeg er derudover fascineret af menneskets naturlige flokmentalitet, der har tendens til enten at bekæmpe eller vige bort fra det, der virker anderledes. Jeg perspektiverer disse temaer ofte med et tragikomisk og absurd blik på det moderne menneskes liv.«*



# De ordlösa bilderna

---

MALIN ROOS

Jag har inte ätit på flera dagar. Jag ligger i en sjukhussäng, en slang i armen ger mig dropp och näring. Jag får inte äta för läkarna misstänker att jag har hål på matsstrupen. Men den egentliga orsaken att jag ligger på avdelning 14 på Sankt Görans sjukhus är att jag är utbränd. Det eventuella hålet i matsstrupen är bara en av symtomen tillsammans med panikångestattackerna, hjärtklappningarna och ljudkänsligheten. Jag slår på den lilla TV:n som en av mina kollegor kommit med för att tiden skall gå lite fortare. Jag ser ett flygplan flyga in i World Trade Center. De visar samma bild om och om igen. Om och om igen. Känslan är överklig, jag får svårt att andas och hjärtat börjar slå fortare. Jag stänger av TV:n och det dröjer flera timmar innan jag kan se bilderna igen. Samma bilder om och om igen. Mitt minne av den 11:e september är att det inte fanns så många bilder av det som hände. Att det var just samma bilder som visades om och om igen. Flera år senare hittade jag en bok som var resultatet av en utställning i New York direkt efter 9/11 där fotografer och privatpersoner samlat ihop sina egna stillbilder av det som hänt. I förordet till boken skriver författaren om behovet av att förstå och sörja de som hänt och de saknade. Boken har över 800 bilder av en och samma händelse men varje bild bär på en egen historia. Tillsammans bildar de ett kollektivt medvetande, ett kollektivt minne av det som hände den där ödesdigra morgonen i september. Att utforska bilder, historier, som vävs samman i en gemensam händelse och som blir ett tidsdokument är för mig ett intressant sätt att närma sig en historia.

Att skriva är för mig att skapa bilder och i min egna kreativa process hämtar jag ofta inspiration i just stillbilder. Ordlösa bilder som uppmanar dig som betraktare att göra dina egna tolkningar. Bilder som berör och som stannar kvar är de bilder som får mig att ställa frågor och som sätter igång min fantasi och vilja att skapa mina egna bilder. Henri Cartier-Bressons klassiska ögonblicksbilder som bilden på en avslappnad Gandhi timmarna innan han blir mördad eller mannen med paraplyet som hoppar över vattenpölen framför Eiffeltornet. Sebastian Salgados bilder av arbetare runt om i världen. Bilden av guldgruvan i Serra Pelada i Brasilien där 50 000 män i leran letar efter guld. En bild av Dantes inferno här på jorden. Vivian Maiers bilder av människorna i ett sjudande New York på 50-talet eller Sergio Larrains bilder på gatubarnen i Santiago de Chile på 60-talet. De är bilder som stannar kvar i mitt medvetande. Bilder som fångar de stora men också de små händelserna. Bilder som får mig att känna och väcker frågor som jag vill söka svaren på. De är tidsdokument som berättar historier om människor, om platser och om ett samhälle. Gemensamt för alla dessa fotografer är sättet de förhåller sig till det som de avbildar. De lämnar sin egen person och blir en del av den berättelse de vill skildra. Ett förhållningsätt till det som en skapar och som är till stor hjälp i min egen skivarpocess. Att lämna mitt egna jag och gå in i mina karaktärens värld.

För mig är en av utmaningarna i den kreativa processen att skapa just bilder som får betraktaren att känna och ställa egna frågor. Att likt betraktaren av den ordlösa stillbilden göra sina egna tolkningar. Ridley Scotts *Blade Runner* är ett bra exempel på den ordlösa bildens magi. Filmen är klippt i flera olika versioner och i första versionen, Theatrical cut, som gick upp på bio la producenterna till en voice over där vi hör protagonisten Rick Deckard inre röst som förklarar vad vi är med om. Något år senare kommer Directors cut där vi får se originalversionen som den är tänkt utan Deckards voice over. Där ges tystnaden och de ordlösa bilderna utrymme vilket gör att man som åskådare långsamt suggs in i Deckards suggestiva värld utan att veta alla svaren i förväg. Det är för mig en filmupplevelse som blir så mycket starkare.

De bilder som inspirerar mig till mitt eget skrivande är ofta berättelserna om kvinnorna. Bilder på starka kvinnor som Lee Millers klassiska bild när hon sitter i Hitlers badkar. Eller bilden på kvinnorna i Grupp 8 som bestämmer sig för att kräva förändring. Tess Asplund som med höjd knuten näve ställde sig i vägen för nordiska Motståndsrörelsens demonstration i Borlänge. Bilder av starka kvinnor som går mot strömmen som bryter normerna. I mitt

skrivande återkommer jag också till kvinnorna i mitt eget liv. Det är sent en kväll strax innan jul när jag kommer ut i köket och hittar min mamma djup försjunken i sina biologiböcker. Jag är 9 kanske 10 år gammal och min mamma avbryter det hon gör och ger mig sin fulla uppmärksamhet tills jag gått och lagt mig och somnat om. Det är sinnebilden av min mamma, kvinnan som alltid var där för oss och alltid satte våra behov framför sina egna. Efter att ha varit hemma med tre barn hade hon läst upp sina gymnasiebetyg och börjat studera vid universitetet till biolog. Med en pappa som jobbade heltid och ibland mer än så hade hon fortfarande ansvaret för hela hushållet och tre barn. Hon orkade en termin sen tog livet över, tvätta, laga mat, hämta, skjutsa, tvätta, diska, städa, hämta, laga mat. Tiden räcker inte till och hon gav upp sina ambitioner och sina drömmar för familjen, för oss. Bilden i köket för mina tankar till Etoro Scollas film *En alldeles särskild dag*. Till hemmafrun Antionetta som längtar bort, som längtar efter något mer än familjens och hushållets sysslor. Hon har blivit en kvinna som ger upp sina egna drömmar för familjen. Det är en stor kontrast till dagens ständiga Facebook och instagramflödet där vi skapar bilder av våra lyckade och självuppfyllande liv. Men är vi friare idag än vad föräldragenerationens hemmafruar var? På slutet av 60-talet kämpade kvinnorna för att kunna lämna hushållet och börja arbeta. Idag kämpar kvinnor i arbetslivet för rätten till sin egen kropp, att inte bli objektifierade, eller utnyttjade för sitt kön.

Bilderna av kvinnorna förr och nu öppnar dörrar till världar jag vill utforska, till människor som inspirerar till karaktärer jag vill utveckla och de berättelser jag vill skapa. Bilderna jag bär inom mig, alla de bilder vi möter dagligen, bilderna som blir det kollektiva medvetandet tillsammans blir de mina referensramar, mina minnen, de berättelser jag bär på. Min drivkraft är att skapa nya bilder, nya berättelser som kan bli en del av någon annans minnen.



**MALIN ROOS** är redaktör och manusförfattare för TV. Malin är utbildad filmvetare vid Stockholms Universitet och Stockholms Filmskola. I mer än 15 år har jag jobbat som redaktör, manusförfattare och inslagsproducent med TV- och radioproduktioner för SVT, SR och kommersiella bolag.

*»För TV är jag van att skriva manus och vill nu utveckla mitt berättande i ett längre format. De historier jag återkommer till, inspireras av och vill utforska är främst historier om kvinnor och kvinnors villkor förr och nu. Jag gillar realistiska och nära historier men också berättelser med starka färger som andas cirkus, ballonger och stora drömmar.«*

# Jens Östberg:

## »Empati är superkraften«

---

av MARIO BERNENGO

*Jag lärde känna Jens 2015 när jag översatte hans manus om en ensamkommande flykting i SD-samhällets framväxt, tänkt som uppföljare till långfilmsdebuten Flugparken. Men den hamnade i development hell, och serien om Södertäljenätverket som Jens länge skrivit på tog stopp på grund av mordhot.*

I fjol var bägge projekten stendöda. Med omfattande manuskmekande har de nu återuppstått. Jens har plockat isär sina berättelser, behållit grundpremisserna, slängt mycket av det smala och lånat reservdelar från skräckens respektive maffians genrevärldar.

Jag frågade honom om hans manusprocess och dess växelverkan med livet. Följande är ett koncentrat av hans tankar.

Att vara konstnär är inte riktigt att vara superdisciplinerad. Inte för mig i alla fall. Det kanske finns de som är det, men jag måste få gå lite på lust ibland.

Först skriver jag synopsis på runt två sidor, som jag sen utvecklar: läser med nya ögon, känner svagheter, justerar, får det så starkt det bara går. Det är inte för att andra ska se det, utan för att jag ska bygga upp en känsla i mig själv, att det här är starkt. Den här fasen handlar mycket om att bygga en tro på projektet, så att jag kan uthärda år fyra, fem, sex. Som manuset du översatte. Om inte jag tror på den här tajta situationen med de här fyra människorna, då skulle inte jag orka fortsätta. Det handlar om att befästa, om att slå ner pelare i sig själv där man hittar argument för varför den här idén är värd att lägga ett antal år på.

Sen skriver jag outline. Alla scener jag ser som fullständigt avgörande, från början till slut. Det är här som min brist på disciplin kan komma in, för

första halvan blir ofta mer utarbetad än andra. Men om jag blir taggad och vill börja skriva de här jävla scenerna, då gör jag det. För man vill rida på den här energin. Man måste vara lite flexibel här, för jag får ju ny information av att börja skriva scenerna. De informerar mig om andra halvan. Så börjar en ohelig period där jag går från att skriva scener till att justera större linjer. Fast om jag inte har de sista 25 sidorna – alls – då blir det stora problem. Men om du vet vad din payoff-scen är i sista akten, då kan du justera utefter det. Annars är det så lätt att tro att ”fan, nu måste det hända nånting”, på sidan 30 eller 25. Det skapar en resonansbotten, en kurva som måste balansera sig själv. Den kan inte slå hur som helst. Och filmer som upplevs som väl fungerande jobbar ofta med scener som känns för långa och sekvenser som känns för snabba. Om man ligger i en scen som är fyra sidor istället för två, då känns den för jävla lång. Men om du ställer den mot scener som avverkar saker snabbare än förväntat, så blir helhetskänslan inte för lång. Den blir dynamisk, och oförutsägbar. Oförutsägbarhet gör att saker känns snabba och alerta.

Från synopsis till första draft är det skönt att få fyra månader. Nu har jag fått upp lite mer speed, lärt mig var man kan fuska, som med att inte ha en bulletproof outline. Men det är svårt att veta var gränsen går för att det inte ska få negativa konsekvenser, både privat och kvalitetsmässigt. Men för mig går den nästans vid tre månader. Om du har två månader på dig, då blir det inte bra. Jag skulle inte må bra, och jag tror att det blir sämre.

Synopsisdelen, det här utvärderandet – är det här en stark idé? – är en ganska jobbig period. Det är den som är fylld av mest tvivel och oro. Man måste våga vara i den oron. Men när jag börjar ackumulera, känna kraft och förtroende, då har jag skitkul. Jag längtar efter att skriva. Det är det bästa jag vet. Det räcker med två till fyra timmar, så har jag skrivit det jag behöver skriva den dagen. Det är den bästa perioden. Sen börjar en ny process med omskrivningar. Men den första versionen där man känner att ”fan, det här sitter fan ihop” – det tycker jag om. Då är jag väldigt glad. Då tror jag att jag är trevlig.

Men jag är inte superjäm. Ibland är jag euforisk, ibland tungsint. Och lever du med en person som inte kan relatera till det, då kan det bli svårt. Det kan vara bra att de inte gör samma sak, men ändå tycker om det. Att de tycker om dig för att du gör det. Att de nästan älskar den aspekten av en. Ärlighet är viktigt. I bemärkelsen att du behöver inte vara nån annan än du. Du är Mario, jag är Jens, och vi ska hitta våra sätt, som vi mår bra av. Det är så tragiskt att vi människor ägnar så stor del av livet åt att tänka att vi är otillräckliga, för att vi jämför oss. ”Vi borde fungera så”, eller ”vi borde skriva så många pjäser per år”, eller ”vi borde göra starkare konst”. Och är man täv-

lingsinriktad, som du är, som jag är, som vi alla är – för mig är det jätteviktigt att ifrågasätta det där på djupet. Själva framgångskulturen. Att mobilisera ett mentalt motstånd mot det, kunna argumentera för varför det inte stämmer. Och jag har landat i det, att jag vet att yttre framgång inte existerar. Alltså det som samhället definierar som framgång, att andra applåderar, ger dig pengar – den är inte verklig. Eller rättare sagt: den är inte empirisk. Den är godtycklig. Det är en tajmingfråga, en juriesammansättning, vem som pratar med dig på en anställningsintervju. Tusen parametrar som du inte kan bestämma över. Det du kan bestämma över är hur du känner inför det du gör. Så om du gör nånting du tycker om, då är du framgångsrik. Punkt slut.

*No ifs or buts.* Och det är nånting jag kämpar för att hålla fast vid, för det hjälper mig att skydda det jag behöver göra. För om jag hela tiden blev distraherad av det här andra, det här yttre, då skulle jag inte ha ro att skriva en berättelse överhuvudtaget. Jag skulle bara känna att jag är en fucking loser.

Alla jobb lägger barriärer mellan oss och andra människor. Alla yrken ger yrkesskador. Och jag vet vad det här jobbet ger för yrkesskador. Jag försvinner mentalt, är inte riktigt närvarande gentemot den andra personen i perioder. Men en fördel med att jobba med konst är att man tränas i empati. Att skriva en bra karaktär handlar ju om att se både det bra och det dåliga med den här människan man ska bygga upp. Det är en ynnest att få träna sig i det. Att använda den förmågan till empati – inte bara i sin konst, utan även i verkligheten – är nånting jag fått lära mig. Och alla behöver träning i empati. Vi är alla uppe i oss själva, uppe i våra egna små trauman. Vi behöver konstant påminna oss om det.

Jag tror på att utsätta sig för olika miljöer och människor. Det behöver inte vara att resa, men att sätta sig i miljöer. Nu när jag har jobbat med ensamkommande så var det väldigt konkret, för jag kände att jag måste träffa de här människorna, jag kan inte skriva om dem efter att bara ha hejat på nån, jag måste fan hänga med dem. Men generellt, försöka utsätta sig för andra människor. För mig är det jättesvårt, för jag har inte så stora sociala behov. Jag mår jättebra av att vara själv, av att sitta i mitt jävla kök och äta samma sak som jag åt igår.

Men empatin är nånstans nyckeln. Jag tror på fullaste allvar att jag kan ge dig en situation – man, indianbakgrund, oljeplattform, Alaska – och du skulle kunna skriva den berättelsen. Och den skulle vara stark och gripa tag bättre än om nån som bodde där skrev den som inte hade den empatiska förmågan. Alltså, empati. Det är superkraften.



**MARIO BERNENGO** Född i Sverige, uppvuxen i Stockholm samt en tid i Buenos Aires i Argentina. Har jobbat i Storbritannien i tio år, bland annat som engelsk manusöversättare åt svenska produktionsbolag. Examen i översättning från universitetet i Salamanca i Spanien. Gått manuskurs på Met Film School i London, samt Alma Manusutbildning 2017–2018. Jobbar för närvarande med flera tv-serier på Yellow Bird och utvecklar även egna tv-serier.

*»Jag gillar både drama och komedi, särskilt när de blandas lite oheligt och oväntade tonkrockar uppstår. Jag älskar när en karaktär avviker från vad genren brukar diktera, och istället gör eller säger något lite eget eller gåtfullt som känns uppfiskat ur författarens – eller kanske skådespelarens – allra innersta. Då uppstår magi. Det är då tårarna eller gapflabben brukar komma. Oavsett genre är jag nyfiken på att utforska hierarkier, status och maktförhållanden inom olika grupper: på arbetsplatser, inom vänskapskretsar, i nära relationer och familjer – där finns både humor och allvar att hämta. Mina egna berättelser kan röra sig över nationsgränser och mellan olika språk, men hittills har jag företrädesvis skrivit på engelska. Nu blir det mer på svenska, vilket är roligt. Jag har saknat att skriva på mitt modersmål! Det händer mycket i Sverige inom tv-världen just nu och jag upplever att det finns en stor lust att berätta spännande historier på nya sätt. För mig är det en ynnest att sitta i manusrum och bolla idéer med alla dessa fantastiskt kreativa människor.«*



# «Å drikke te mens ditt hjerte brister»

En samtale med Dag Johan Haugerud

---

MARTE GERMAINE CHRISTENSEN

Både som skuespiller og manusforfatter så ønsker jeg å belyse de store spørsmålene. På en subtil og uanstrengt måte. Jeg ønsker å overraske publikum og leseren, og nærmest vippe de av pinnen så de ikke rekker å tenke eller rasjonalisere, men heller oppleve, og bli dratt inn i historien. Jeg vil fange de dramatiske øyeblikkene på en udramatisk måte, intet mindre.

Da jeg gikk på teaterskolen så hadde jeg en lærer som stadig vekk sa til meg at «du må lære deg å drikke te mens ditt hjerte brister» Som skuespiller vet jeg akkurat hvordan jeg skal drikke te mens mitt hjerte brister, eller jeg vet i det minste hvordan jeg skal finne ut hvordan jeg skal drikke te mens mitt hjerte brister. Som manusforfatter derimot byr den samme øvelsen på adskillig større problemer. For hvordan klare å fange hver eneste lille nyanse i et øyeblikk da hele verden står stille, ditt hjerte brister mens du sitter i et rom med mange mennesker og drikker te?

Det er alltid like vondt å erfare det enorme gapet mellom det jeg prøver å skrive og hvordan karakterene mine og deres historie føles inni meg. Hvordan skal jeg som manusforfatter klare å trekke en replikk opp fra et hav av undertekst. Et hav av alt det som ikke blir sagt, og som må skules for enhver pris.

En som klarer dette på mesterlig vis, er den norske regissøren og forfatteren Dag Johan Haugerud. Dialogen hans er brilliant og skuespilleren i meg dør etter å få spille den, mens forfatteren i meg er sjalu. Jeg inviterte Dag Johan til en samtale.

M: Jeg opplever at karakterene dine er helt vanlige mennesker plassert i helt ordinære universer. De er ikke grandiose skikkelser som utfører grandiose gjerninger, men allikevel så oppleves det som om veldig mye står på spill, som det er store eksistensielle kamper som foregår mellom linjene, helt tilforlatelig over et kjøkkenbord. Hvordan kommer du dit, hvordan hører du stemmene til karakteren når de snakker med hverandre

DJ: Hvordan jeg kommer meg dit er at jeg tar utgangspunkt i meg selv. Jeg prøver å føle på meg selv i enhver situasjon jeg befinner meg i. Hvor lugger det? Hvor kan det finnes en makt kamp? Når jeg er i sammenhenger med mange mennesker så lytter jeg veldig mye, og da kan jeg iblant tenke, oi nå formulerte hun seg sånn, eller nå reagerer hun slik. Jeg er opptatt av formuleringer og hva som ligger bak formuleringer, eller hva som potensielt kan ligge bak en formulering. Det er interessant hvordan en utilsiktet klossete formulering kan få voldsomme konsekvenser. Jeg er opptatt av hvordan vi snakker til og med hverandre, jeg prøver å løfte disse tilforlatelige samtalene opp.

M: Hvordan løfter du det opp, hva består den prosessen av? Hvordan går det fra å være en helt vanlig samtale du har overhørt til å bli en historie?

DJ: Jeg begynner nok på et annet sted. Jeg begynner på et tema eller en situasjon, også appliserer jeg de samtalene jeg har innabords på de situasjonene og så kommer karakterene. Det høres tilfeldig ut, og det tror jeg nok også det kanskje er.

M: Men hva med denne geniale dialogen din, hvordan kommer du frem til den?

DJ: Utrolig mye omskrivninger. Men første utkastet kommer ofte ganske lett. Jeg synes ikke det er vanskelig å skrive dialog, jeg synes derimot det er vanskelig å skrive god dialog.

M: Hva gjør du når du kjører deg fast?

DJ: Mister motet og begynner å gråte, og tenker at jeg er den dårligste i verden. Et tips jeg har er å lese andres gode tekster, ikke nødvendigvis manus, men andre gode tekster. Jeg oppsøker forfattere som har en enkelhet i språket sitt. Ofte er det vel enkelheten man vil komme til.

M: Hvilke historier er du opptatt av, i all sin enkelhet?

DJ: Alle historier vil være interessante hvis man jobber nok med dem. Alt finnes jo.

M: Hva er ditt beste råd til en blivende manusforfatter?

DJ: Det er et råd jeg prøver å gi meg selv hele tiden, men jeg klarer ikke alltid å følge det. Du må stole på deg selv. Du må stole på at det du vil fortelle er bra. Du må tro på det som er inne i deg. Man må på en måte klare å gjøre det, hvis ikke så blir alt så utvannet av andres meninger, og det begynner å drukne. Jeg vet ikke helt hvordan man gjør det. Men man må.

Jeg prøver å stole på meg selv. Det gikk ikke helt. Dag Johan sa også at han lyttet veldig mye. Jeg bestemmer meg for å lytte. Lytte til hva? Lytte til mennesker. Lytte til musikk. Lytte til rommet jeg befinner meg i, et tomt stille rom. Jeg lytter til rommet. Så begynner jeg å lytte til det som er inni meg, jeg begynner å tro på det. Jeg begynner å stole på at det jeg har å fortelle er bra. Jeg begynner å skrive, og gapet mellom det jeg skriver og følelsen av karakterene og historiene deres inni meg har blitt litt mindre.

Det jeg sitter igjen med nå som min tid på Alma manusutbildning er slutt, er at jeg elsker å skrive. Jeg kjenner stadig vekk på skam når jeg setter meg ned ved tastaturet og skal begynne, men skammen må vike for nysgjerrighet og gleden det er ved å tre inn i et rom hvor jeg og karakterene mine sammen legger ut på en reise. Hvor alt kan skje. Og hvor det ikke finnes noen grenser for hvor langt vi kan gå. Vi kan gjøre hva faen vi vil. Jeg kan ta min Leading Lady i hånden, også kan vi to sammen sprengte grenser for hvordan en kvinne må oppføre seg. Hun kan få lov til å handle, snakke og være akkurat slik hun vil. Akkurat slik hun hvisker til meg at hun vil være, når jeg bare lytter godt nok til henne.

Jeg er så takknemlig for min tid sammen med mine fantastiske medstudenter og lærere. De har åpnet opp så mye i meg. Og det er vemodig at det er slutt. Samtidig gleder jeg meg til fortsettelsen. Jeg gleder meg til å skape mange øyeblikk da mine karakterer drikker te, mens deres hjerte brister.

*Dag Johan Haugerud er født 30 desember 1964, og er norsk regissør, forfatter og bibliotekar. Han har bla. laget filmene «Som Du Ser Meg» og «Det er Meg Du Vil Ha.»*



**MARTE GERMAINE CHRISTENSEN**, født 1983, gikk ut fra Kunsthøgskolen i Oslo med en bachelor i skuespiller fag i 2007 og har siden da jobbet som skuespiller ved flere av Norges institusjonsteatre, samt spilt i en rekke film og tv serier.

*»Jeg ønsker ikke bare å fortelle andres historier, men også skape mine egne. Det jeg ønsker å utforske som manusforfatter er relasjoner mellom mennesker, og forholdet mellom tilsynelatende ordinære ytre omstendigheter i dialog med sammensatte karakterer med et rikt indre liv. Jeg er dratt mot karakterer som ikke nødvendigvis er så sympatiske, men som belyser det å være menneske på godt og vondt.«*

# Till det personligas försvar

---

MONA MASRI

Jag var 21 år när jag började på Sveriges Radio där jag skulle direktsända tio timmar i veckan.

”Var personlig!” Var personlig!” sa producenten.

Jag förstod inte riktigt vad det innebar. Personlig? Lika obegripligt som när jag var barn och alla sa att man skulle ”vara sig själv”.

Vad är ett själv? Vad är personligt?

Jag pratade helt enkelt mycket om mig själv. Och om folk jag kände. En gång pratade jag i radion om ett dilemma jag stod inför: mina föräldrar hade nyligen skilt sig och nu ville min pappa att jag skulle träffa hans nya kvinna.

Jag vågade inte, kände för mycket skuld gentemot min mamma. Hade någon annan varit i samma situation?

Vi satte på en låt. Studiotelefonen blinkade rött.

Min kollega svarade, räckte sedan över luren till mig.

”Det är din mamma”.

Så småningom lärde jag mig att skilja mellan personligt och privat.

När jag började skriva i tidningar uppmuntrades jag även där till ett ”personligt tilltal”. Jag var tydligen bra på det, och sanningen att säga var det också det jag tyckte bäst om att skriva.

Det hände att jag läste ambitiösa grävjobb om SAAB-fifflare och nazist-skandaler, och ibland brann det i mig; jag ska bli en sån som skriver om orättvisor! Jag ska ge röst åt de som ingen röst har!

Jag visste förstås att den sortens skrivande (som män oftare ägnar sig åt) hade högre status och belönades med prestigefyllda priser. Men jag visste också att det inte var för mig. Jag ville skriva om konst och litteratur. Känslor, relationer, livet, världen. Hur vi blir som vi blir och hur vi förhåller oss till varandra.

Ändå hände det ofta att jag satt och tvivlade: vem bryr sig?

Det är inte viktigt?

Men, jag återkom alltid till att det var de personligt hållna berättelserna som jag själv helst tog del av. Böcker, filmer, pjäser och texter som utgick ifrån konstnären själv. Om jag värderar den sortens berättelser högst, så måste det finnas andra som jag. Alltså ska jag fortsätta.

\* \* \*

När jag nu skriver manus för film och tv återkommer ändå komplexet kring det personliga ibland. Borde jag inte skriva mer spektakulära berättelser? Med tydliga plottwists som får folk att tappa hakan?

Det händer att jag går igång på nån skandalberättelse, sätter mig och skriver. Men några timmar senare är jag tömd. Det är livlöst.

Jag måste känna något själv, ha en personlig ingång till en berättelse, annars dör den.

Häromveckan såg jag en fantastisk film, *Summer 1993* av spanska debutanten Carla Simón. Den handlar om en sexårig flicka som förlorar sina föräldrar i HIV och får åka och bo med sin morbrors familj på den spanska landsbygden. Filmen är baserad på regissörens egen barndom.

Jag blev så drabbad, rörd, ja fylld av kärlek och tacksamhet. Tänk att denna filmen finns. Tänk att den finns! En så vackert, lågmäld, djupt personlig, osentimental film om familj och sorg och kärlek. En film som bara Carla Simón kunnat göra.

---

*»Jag återkom alltid till att det var de personligt hållna berättelserna som jag själv helst tog del av. Böcker, filmer, pjäser och texter som utgick ifrån konstnären själv.«*

---

Vi har alla egna historier. Vi kommer till exempel alla ifrån en familj. Familjen är spelplatsen för de första och kanske största dramerna i våra liv. Det är här vi formar vår syn på världen och oss själva. Det är här vi lär oss vad som är rätt och fel, vad som är "normalt".

I familjen upplever vi kärlek och förlust. Makt, intimitet, konflikt. I en familj kan det förflutna spelas upp i nuet. Trauman ärvs över generationer. Vi tar hand om varandra, skadar varandra, längtar, upplever gemenskap och ensamhet, frihet och instängdhet, närhet och separation.

Birgitta Stenberg. Kerstin Thorvall. Marguerite Duras. Sylvia Plath. Karl-Ove Knausgård. Sara Broos. Mina hjältar och inspirationskällor har alla utgått ifrån sig själva.

Finns det då risk att "tömmas" på berättelser? Att de tar slut? Jag har den senaste tiden oroat mig för detta, framförallt för att jag numera lever ett ganska trevligt liv. Tänk så blir jag... tråkig? Invärtes uttorkad? Bergman gifte sig tusen gånger och jag är övertygad om att hans turbulenta privatliv var ett sätt för honom att skaffa stoff till sina filmer.

Jag vill inte vara otrogen, vill inte skilja mig.

Ja, då gäller det att vara öppen för världen. Det hjälper mitt skrivande med.

"Vill du gå på sexfest?"

Ja, varför inte, jag kan ju alltid skriva om det.

"Din försvunna vän har hittats psykotisk på ett sjukhus i Italien, kan du åka och hämta hem hen?"

Nej, det vill jag verkligen inte, men... okej då.

Mitt skrivande tar mig tillbaka i minnet.

Den blonda flickan med lång fläta som jag såg i ett palestinskt flykting-

---

*»Familjen är spelplatsen för de första  
och kanske största dramerna i våra liv.  
Det är här vi formar vår syn på världen  
och oss själva.«*

---

---

*»Det finns de som har en helt annan hållning. Som menar att konstnärer ska kunna fantisera ihop vad som helst, inte bara pilla sig själv i naveln.«*

---

läger i Beirut. Hon hade kidnappats av sin pappa som bebis och förts dit från Sverige, utan att veta att hennes mamma letade efter henne. Nu stod hon där och hoppade hage i en smutsig gränd. Vad sa de till henne när hon undrade varför hon var ljusare än alla andra?

Eller den gången jag såg en galen man prata med sig själv på gatan.

De sa till mig: "Han har varit tandläkare. Det är därför han blev galen. Läste för mycket böcker".

Jag läste också mycket böcker. Skulle jag bli galen och prata med mig själv?

Kvinnan i vitt nattlinne som grät- nej, skrek rätt ut i universum- med fönstren öppna, dag ut och dag in sedan dotterns död två år tidigare. Dottern hade tappat en elektrisk apparat i badet.

\* \* \*

Det finns de som har en helt annan hållning. Som menar att konstnärer ska kunna fantisera ihop vad som helst, inte bara pilla sig själv i naveln.

Det stämmer att jag kan fantisera vad som helst, men det ger mig inte samma känsla av mening. Och ska jag leva efter rigida regler så kan jag lika bra hålla på med något annat. Bli jurist till exempel.

Jag avslutar med det mest personliga av allt; ett utdrag ur min dagbok. En lista över saker som gör mitt liv större. Kanske kan det betyda något för någon annan också.



Lista över saker som gör mitt liv större:

Läsa mer  
Tänka mer  
Ta för mig mer  
Inte begränsa mig själv  
Vara modig  
Ta risker  
Inte vara rädd för att misslyckas, försöka  
Skriva varje dag  
Prata med vänner. Facetime.  
Ha balans  
Göra keramik  
Inte vara avundsjuk  
Ha en bra lokal/studio/ateljé att jobba ifrån  
Vara omgiven av skönhet  
Laga god mat, äta god mat  
Gå i terapi  
Gå på bio oftare  
Gå på teater oftare  
Inte vara rädd  
Ta hand om mig själv  
Inte leva på ett sätt som gör mig deprimerad  
Inte vara anställd (heltid)  
Jobba med vänner/kollektivt  
Ha långsiktiga relationer  
Alltid välja det som känns kul.  
Never follow the money (Knausgårds motto)



FOTO: MARIA ANDERSSON

**MONA MASRI** Född 1985 i Beirut och uppvuxen i Malmö. Är utbildad journalist och har arbetat 10+ år på SR, SVT och DN. Hon har skrivit i hela sitt liv och har även publicerat noveller. På Alma Manusutbildning har hon utvecklat sitt visuella berättande och utforskat skrivande för just film och tv. Hon är en av deltagarna i 2018 års Nordic Film Lab, de nordiska filminstitutens program för så kallade talanger i filmbranschen.

*»Jag gillar berättelser med både stark framåtrörelse och komplexa karaktärer, utmanande teman och filmiska stämningar. Jag vill hålla mig någonstans i mitten; skriva berättelser som är känsllosamma, smarta, roliga, formmässigt intressanta samtidigt som de har berättarlust och driv.«*

# Dagboksanteckningar från en svart queer odefinierbar vän:

---

SALEEN GOMANI

Traumat sitter som en vulkan, fast som ett berg, beredd att få utbrott när en minst vill det. Det kan räcka med ett ord, en ofrivillig kram, känslan av att någon går över ens gränser igen, pillar på ens hår, inspekterar ens närvaro – vad gör du här? När en minst anar det så händer det, något som utlöser utbrottet och då står en där med lava rinnandes ner för ansiktet, axlarna, bröstet ända ner till golvet. Aldrig är man ensam, någon tittar alltid på, ser på när magman tränger upp från ens inre och ut från ens hjärta. Det är pinsamt, antingen står en tyst och tar det, försöker gömma sig, undviker blickarna, låter alla se på medan en sakta faller sönder av hettan, eller så brister en ut i glödande ilska, försöker rätta till, vänder rummet upp och ner, gör rätt för sig själv, läxar upp, vänder blicken tillbaka till förövaren, intalar sig själv att en fått revansch, att en är stark...

*Usch, det där som läcker ut från ditt inre är osmakligt, onödigt, ovälkommet, fy skäms...*

Men den där glödande hettan är en del av mig, den bor längst ner i ländryggen, och kokar, skapar sprickor och hålrum i ryggmärgen för att sakta stiga uppåt, den kommer från ett liv av förtryck, från min mamma, moster, pappa, den kommer från mina förfäder, generationstrauman. När magman tränger

sig upp från ländryggen, in i ryggmärgen, ut från hjärtat, så gör det ont, det brinner, brandkåren i huvudet maxar volymen, plötslig panik, men jag sträcker oftast på mig, magman skapar tryck, min rygg blir rak, jag står upp, lavan rinner, kokar, de tycker att det är pinsamt, kollar inte längre mig i ögonen, men jag står upp, står upp för något så enkelt, så litet, egentligen, och brister ut: **SLUTA SPOTTA PÅ MIG**. Ibland är det mer konkret, läxar upp, säger åt, slår tillbaka, säger nej, skriker högt, förklarar varför de borde stänga sina mun, varför det är rasistiskt, transfobiskt, sexistiskt... Ett så sprättas upp och lavan rinner ut, inga konstigheter, ett till rivs sönder, jag är van, ett till, märker knappt, ett till, helt normalt, ett till, och helt plötsligt ligger jag där på sjukhussängen igen, vaknar upp och undrar vad fan är det som händer?

Vi som kämpat hela livet för vårt eget och andras rätt till ett anständigt liv har förmodligen bemöts av våld, förtryck och stress. Detta kan leda till post-traumatiska tillstånd som påverkar vårt välbefinnande, arbete och liv. Vi måste hitta strategier för att bearbeta traumat inom våra communities för att överleva våra förtryckare och skapa den sociala förändringen som behövs för att uppnå jämställdhet. Vi måste bearbeta traumat inte enbart för att orka leva idag men också för att stoppa det medfödda traumat som har sitt ursprung från våra förfäder, våra föräldrar och som nu finns hos oss, och som kommer att fortsätta till nästkommande generationen om inte vi stoppar det. Men hur?

Så ligger jag där på sjukhussängen och undrar vad fan jag gör där, igen, inlåst, inlagd, instängd. Jag har aldrig haft så mycket mat i kylen som nu, aldrig haft det så tryggt som nu. Jag går på Alma manusförfattarutbildning, pluggar till drömyrket, är omringad av framgångsrika människor, tre terminer av lyx, men jag lyckas inte klara en enda termin utan en inläggning på

---

*»Vi som kämpat hela livet för vårt eget och andras rätt till ett anständigt liv har förmodligen bemötts av våld, förtryck och stress.«*

---

---

*»Skrivandet skulle vara min frigörelse, att berätta berättelser där vi alla fanns med, våra historier inte stereotyper, glädjen, sorgen och allt däremellan.«*

---

akuten? En brun ö i ett vitt hav, helt plötsligt står jag på en brun ö i ett vitt hav. Det sociala kapitalet växer för varje dag, Alma manusförfattarutbildning: ”där framgångsrika blir ännu mer framgångsrika”. Men då och då antas ett fåtal som inte riktigt tillhör, för att skapa balans, eller välgörenhet? Jag vet inte riktigt, men oavsett så säger de att jag är duktig, att ha blivit utvald, den prestigefyllda kulturutbildningen. Vilken talang du är, den lättkonsumerade blatten, dunkar mig på ryggen! Tillräckligt radikal för det vita havet att känna sig duktiga, men inte för mycket för att få dem att rysa, putta bort mig, inte vilja ha något att göra med mig. Tillräckligt finslipad för att de ska känna igen sig hos mig, tro att vi för samma kamp, möter samma problem... fast ”annorlunda” du vet? Jag kan tacka min mammas självhat för det, smisk på handen eller kinden eller rumpen om jag lät det minsta ”ghetto” (mammans egna ord). Överklassens ordförråd var viktigt för att klara sig genom livet, för att ”lyckas” eller det hon egentligen menade, för att ta sig ur arbetarklassen, och hon hade rätt, för nu sitter jag här, och skriver min del av bokprojektet på Alma manusförfattarutbildning medan min mamma blir nekad sin trettiönde jobbansökan för året på grund av sin bristfälliga svenska (på grund av att de är rasister) för jobb som hon är överkvalificerad för.

Skrivandet skulle vara min frigörelse, att berätta berättelser där vi alla fanns med, våra historier inte stereotyper, glädjen, sorgen och allt däremellan. Att berätta är att bearbeta, en strategi tänkte jag, vi kanske kan använda oss av det här som ett verktyg? Ett verktyg att prata ut, lyssna och förstå varandra, solidaritet, gemenskap, styrkan för att bli mer motståndskraftiga. Men jag var naiv att tro att det här var vägen till frigörelse, det vita havet, elitismen, att det var deras institutioner jag behövde tillhöra för att kunna. När det enda de vill

att vi ska göra är vika oss in i omänskliga former för att passa in i deras tråkiga 1200-bitars pussel. Tacksamma, duktiga, tysta, nöjda – vi får inte revoltera. Så ligger jag där på sjukhussängen, tittar upp mot taket, tänker på dem som dör i det vita havet. Syskonen som råkade födas på fel plats på fel tid som blir tvingade att fly för att överleva. Nationsgränserna som förnekar människors rätt till att söka asyl, trygghet, frihet. Som måste bevisa för ett vitt hav att de är tillräckligt utsatta och förtjänar ett anständigt liv (som om inte alla förtjänar det). Vita ord, handlingar och strukturer som mördar. Den bruna ön är en ö av en anledning. Vi som tillhör, tillhör eliten. Det vita havet bestämmer storleken, de släpper inte in tillräckligt många av oss för att vi ska kunna utmana deras institutioner, men tillräckligt många för att inspirera ett fåtal av oss att söka till samma vägar - den onda cirkeln. Men så sitter jag där naivt i klassrummet, tänker att jag ska suga upp kunskapen, sprida den - vi ska göra revansch! Men vulkanutbrotten sker när en minst anar det, gamla sår rivs upp utan att en lägger märke till det, magman trycker och jag brister ut för att återigen försöka stoppa våldet, men det sker om och om igen och jag hamnar där om och om igen.

Men hoppet finns kvar, att berätta berättelser är den äldsta formen av utbildning! Igenom tiderna har människor använt sig av berättelser för att föra vidare traditioner, historia och värderingar. Därför är det så viktigt att vi fortsätter att ta plats som författare, filmskapare, artister och konstnärer. Våra berättelser tillåter oss att dela med oss av våra erfarenheter, bearbeta våra liv och hjälper nästkommande generationer att förstå sig själva igenom våra historier. Men att berätta sina berättelser i fel forum kan göra mer skada än nytta, att berätta sina historier i otrygga rum kan riva upp traumat istället för att laga det. Vi måste skydda våra berättelser, skydda våra historier och dela dem på ett omsorgsfullt sätt. Vi måste skapa våra egna rum, institutioner och skolor om vi ska finna frigörelse på riktigt, för att existera på våra egna

---

*»Men hoppet finns kvar,  
att berätta berättelser är den  
äldsta formen av utbildning!«*

---

termer - bara ett fåtal kommer att bli accepterad av det vita havet och vi har inte råd med det, vi måste skapa revolution.

Så sitter jag där framför alla, den bruna ön i det vita havet, försöker förklara obekvämheter, det känns fel att prata ut om sig själv, vill inte bli exotifierad, vill inte bli tyckt synd om, vill ej att de ska tro att de känner mig eller kan känna igen sig hos mig, men så händer det igen, gränserna rycks ifrån mig, jag hinner inte stoppa det, det är försent, armarna är runtomkring mig, trycker min kropp mot deras, jag stelnar, fryser till, vet inte vad jag ska göra - de är så noggranna med sina egna gränser men går ständigt över våra - så kommer magman och tränger sig upp från ländryggen in i ryggmärgen, det gör ont, har svårt att andas, brandkåren sätter igång, försöker släcka elden men det går inte, jag försöker att sträcka på mig, ryggen blir rak, men istället för att stå upp så faller jag ner platt på marken, lavan rinner ut, kokar över och kväver mig innan jag ens hinner säga något så enkelt som: sluta spotta på oss.



**SALEEN IFE FAMILUSI MADALITSO GOMANI** är född i Calgary, Kanada 1993 men flyttade strax efter födseln till Vancouver där hen växte upp. I tonåren flyttade Saleen sedan till Örebro där hens liv i Sverige påbörjades. Saleen har tidigare studerat filmlinjen på Fridhem Folkhögskola (2015-2017) där sitt intresse för erotik, 360-film och VR blomstrade. I början på 2016 blev Saleen utvald att delta i Svenska Filminstitutets filmlaboratorium *Fusion*, ett utvecklingsprogram där hen fick stöd för att genomföra sin första 360-kortfilm "Billy". Senaste året har Saleen fokuserat på erotiken och tillsammans med sitt filmkollektiv producerat sju porrkritiska erotiska kortfilmer under produktionsbolaget Fennek Film.

*»Jag vill oftast så långt bort från verkligheten som möjligt, ibland händer det att jag skriver realism men sällan att jag nöjer mig med det. Kampen är alltid det viktigaste, mina karaktärer strävar alltid efter rättvisa, men hur de lyckas med det kanske du inte alltid kommer hålla med om. Jag skriver främst för mina svarta, bruna, queera, trans och icke-binära femmes som söker allt från andningspauser till blodig revansch.«*





# En manusförfattares överlevnadsstrategi

– *enligt skådespelaren* –

---

SARA SOMMERFELD

**Konstantin Sergejevitj Stanislavskij** (född 1863 och död 1938), teaterdirektör och skådespelare vid Konsträrliga teatern i Moskva, räknas som en av teaterhistoriens ledande teoretiker. Hans teknik ligger till grund för de flesta skådespelarmetoder som utövas i modern tid. För att lättare komma in i en roll utvecklade Stanislavskij ett system baserat på ett antal frågor – de berömda V:na.

Jag har arbetat som skådespelare i över 25 år och går aldrig upp på en scen eller ställer mig framför en kamera utan att först noggrant besvara dessa frågor å min karaktärs vägnar. Detsamma gäller för mitt manusförfattande. Stanislavskijs sju frågor är extremt nödvändiga i skapandet av karaktärer och dramatiska situationer. Om du som manusförfattare inte kan svara på dessa frågor så kommer skådespelaren att göra detta **utan din hjälp**. Ditt manus kanske i slutändan berättar en helt annan historia än den som du skapat i ditt huvud.

Så varsågod – här kommer din överlevnadsstrategi:

## Snabbkurs i de berömda V:na

### Vem (är jag)?

Här bestämmer jag mig för karaktärens nuvarande status som ålder, kön, yrke och klasstillhörighet. Jag funderar över karaktärens fysiska, sociala och psykologiska egenskaper.

### Var (befinner jag mig)?

Vilket land, ort eller plats befinner sig karaktären på? Vilken relation har karaktären till denna plats - Är platsen familjär eller är det första gången karaktären är här? Passar karaktären in eller sticker ut?

### Vilken (tid är det)?

Vilket klockslag, dag, årtal, årstid är det? Varför sker detta just nu? Svaren skapar ett specifikt tillstånd för din karaktär, som kan påverka dramat åt olika riktningar.

### Varifrån (kommer jag)?

Har karaktären precis blivit doppad i toaletten av sin arbetskamrat eller kommer karaktären från ett besök hos älskaren? Varifrån karaktären kommer påverkar den dramatiska situationen.

### Varthän (är jag på väg)?

Har karaktären bråttom till att hämta barn på dagis eller är det kanske en hemlös karaktär som just inte har någonstans att ta vägen? Vart karaktären är på väg påverkar scenens intensitet.

### Vad (vill jag)? – Aktion

Detta är för mig den centrala frågan inom dramatik. I mitt skådespelararbete kallar jag det för rollens *aktion*, vilket kan översättas med karaktärens *vilja* eller *mål*. Denna vilja kan förändras inom en scen (t.ex. vid en dramatisk vändpunkt) och inom hela filmen/dramaserien. Mot denna vilja ställs en annan karaktärs vilja – då skapas dramatik.

### Varför (vill jag detta)?

Vad står på spel? När jag svarar på denna fråga så höjer jag insatserna för karaktären. Karaktärens *drivkraft* och en högre *angelägenhetsgrad* ger eld åt ett starkare drama.

## Att skapa dramatik:

När jag har besvarat Stanislavskijs frågor kan jag börja skapa dramatik!  
Då ställer jag mig ytterligare några frågor...

### Hur ska karaktären lyckas? - AKTIVITETER/ AKTIVA VERB

Karaktären använder sig av olika metoder för att försöka nå sitt mål/vilja/aktion. I mitt skådespelarbete kallar jag dessa för *aktiviteter* och de består av *aktiva verb*. Om karaktärens vilja är att få sin kollega i säng, så kan karaktären använda sig av aktiviteter som t. ex. att flirta, att hota eller att klä av sig. Dessa aktiviteter kan alltså vara både psykologiska och fysiska.

Som manusförfattare bygger jag upp mina scener med hjälp av aktiviteter. Dramatik uppstår när karaktärer som möter varandra har olika viljor, och dramat avgörs beroende på vilken effekt karaktärernas aktiviteter uppnår.

### Vad hindrar karaktären? - INRE/ YTTRE HINDER

Ett inre eller yttre motstånd gör det svårare för karaktären att uppnå sitt mål/vilja/aktion. Om karaktärens vilja är att få sin kollega i säng, så kan karaktärens *inre hinder* t. ex. vara att karaktären är en oskuld och blyg.

Ett *yttre hinder* kan vara att karaktären är impotent. I mitt manusförfattande utsätter jag mina karaktärer för många hinder – detta skapar dramatik.

Ett sista tips från den store mästaren:

*»Create your own method.  
Don't depend slavishly on mine.  
Make up something that will work for you!  
But keep breaking traditions, I beg you.«*

/Konstantin Sergejevitj Stanislavskij



FOTO: VIKTORIA WYCKMAN

**SARA SOMMERFELD** Verksam som skådespelare inom film, TV, teater och radioteater sedan 1989 och utbildad vid Teaterhögskolan i Göteborg (1997-2001). Medverkat i ett 30-tal film- och TV produktioner samt spelat ett 20-tal huvudroller på landets teatrar som t. ex. Stockholms Stadsteater, Teater Giljotin och Malmö Dramatiska teater. Guldbaggenominerad och tilldelad pris som Bästa kvinnliga skådespelare vid Nordiska Filmfestivalen i Haugesund.

Vidareutbildad inom filmregi, Kompletterande kurs i filmregi vid Stockholms Dramatiska högskola/Filmbasen (2017). Debuterade som filmregissör 2015 med dokumentären *Min farmor* och förintelsen. Filmen sågs av 422 000 tittare under premiärkvällen på TV4, var ett av TV4s bidrag till TV-priset Kristallen och distribueras idag i skolor där jag också föreläser i samband med visning.

*»Sedan jag som tioåring sökte mig till teaterscenen och filmens värld har jag brunnit för att forska i mänskliga beteenden, relationer och livsöden för att sedan gestalta dessa. Jag har över 20 års erfarenhet av manus-analys som professionell skådespelare, kunskap som kommer till stor användning även som manusförfattare. Som andra generationens invandrare och barn till föräldrar som en gång förlorat allt, intresserar jag mig extra för teman som identitet, prestation och alla människors lika värde. Jag är mamma till barnen Lea och Benjamin, samt en dedikerad Ashtanga-yogi – världar jag roas av att använda i mitt skrivande.*

*Just nu färdigställer jag en novellfilm med utvecklingsstöd från Svenska Filminstitutet, skriver på ett adaptations-uppdrag för TV samt utvecklar ett långfilmsdrama och en dramakomediserie. Jag kastar mig gärna mellan genrer och är öppen för samarbeten inom writers' room eller som dramaturg. Välkommen att höra av dig!«*

# Spår

---

PETRA REVENUE

*Huvudlärare*

Att kliva in i era universum. Era alternativa verkligheter. Att få dela fiktiva erfarenheter, kan man komma närmare än så?

Själva grunden i vårt möte utgår ifrån den där platsen mellan fantasi och minne. Ingen kan peka ut exakt var den ligger eller vad den består av, eftersom den ligger inuti. Begravd på den hemligaste platsen. Det största mysterium som återstår.

En gång skrev jag:

”För valen är det viktigast att ha en flock, att man alltid är tillsammans. Varje val i flokken har en egen sång så att de andra valarna ska känna igen den. De sjunger för varandra, liksom för att säga, jag hör ihop med dig.

Valens sång kan också vara ett rop på hjälp när djuret simmat vilse. Det är den ensamma valen som gråter när den inte hittar hem. Sången kan färdas mil. När de djupa tonerna rör sig över långa sträckor kastas de som ekon från motstånd de stöter på längst med botten...och på så sätt får flokken reda på var den vilsna befinner sig. En val följer alltid sin flock. Om en kommit bort simmar de andra efter tills de funnit den...de följer tonerna...precis hur långt som helst.

En forskare har upptäckt att valens sång består av fem toner som upprepas var 128 sekund. Valen är ett av de mest jagade djuren i världen, men den har ändå överlevt i 40 miljoner år.”

Jag tänker att det är så vi gör. Vi formar berättelser tillsammans i vår egen atmosfär. Vi bygger en flock, en Alma-flock, och sen simmar ni vidare... men tonen från var och en kommer jag alltid att känna igen.

Ni lämnar spår i mig.



FOTO: SARA BROOS



# KONTAKT



ALBA LANGE

073 506 78 68

[albalange@me.com](mailto:albalange@me.com)

[www.albalange.weebly.com](http://www.albalange.weebly.com)

@aloboba / Alba Lange Art & Film



ALEXANDER ÖHRSTRAND

[kvalexander@gmail.com](mailto:kvalexander@gmail.com)



ALICIA HANSEN

0736222373

[aliciahansen@live.se](mailto:aliciahansen@live.se)



ALVE LINDENBAUM

[alve.lindenbaum@gmail.com](mailto:alve.lindenbaum@gmail.com)

070 433 01 06



ANDREAS NORMAN

[andreas-norman@hotmail.com](mailto:andreas-norman@hotmail.com)>



AUGUST SEGERHOLM

0734414766

[august.segerholm@gmail.com](mailto:august.segerholm@gmail.com)



CARL FREDRIK HOLTERMANN

[cfholtermann@gmail.com](mailto:cfholtermann@gmail.com)

0739695377



CHARLOTTE WANDT

[charlottewandt@hotmail.com](mailto:charlottewandt@hotmail.com)

0760062754



ELI LEVÉN

[eligustavleven@gmail.com](mailto:eligustavleven@gmail.com)

0793354871



IDA KAT BALSLEV  
+45 53348954  
idakbalslev@gmail.com



MALIN ROOS  
malinroos@icloud.com  
0707-59 21 57



MARIO BERNENGO  
mario.bernengo@hotmail.com



MARTE GERMAINE CHRISTENSEN  
+47 91819445  
martegermaine@gmail.com  
IMDB: Marte Germaine Christensen  
www.panoramaagency.com  
Instagram: martegermaine



MIKAEL BUNDSSEN  
mbundsen@gmail.com



MONA MASRI  
monamasri@gmail.com  
+46 736327918



SALEEN GOMANI  
s.gomani@fripost.org



SARA SOMMERFELD  
contact@sarasommerfeld.com  
www.sarasommerfeld.com  
+46 708722322  
Instagram: sarasommerfeld



# Om Alma

---

Alma Manusutbildning är en vidareutbildning på avancerad nivå inom Yrkehögskolan. Anordnare Alma Löv Museum. Tre terminer. Heltid. Distans med sex veckolånga träffar i Berlin, Göteborg, Köpenhamn, Malmö, Stockholm och Sunne. Under utbildningen ingår utveckling av kortfilmsmanus, långfilmsmanus samt manus för dramaserie. Föreläsningar, teori, workshops, onlineundervisning, handledning, branschmöten och pitch för producenter. Tio veckors praktik.

Utbildningen är avgiftsfri och studiemedelsberättigad.  
Deadline för ansökan 15 mars.  
Uppstart augusti.

## KONTAKT

[www.almamanusutbildning.com](http://www.almamanusutbildning.com)  
[www.facebook.com/Almamanusutbildning](https://www.facebook.com/Almamanusutbildning)  
[info@almamanusutbildning.com](mailto:info@almamanusutbildning.com)



Yrkehögskolan



© Alma Bok Förlag 2019  
ISBN 978-91-639-3962-4  
[www.almamanusutbildning.com](http://www.almamanusutbildning.com)  
Illustration: Alba Lange  
[www.albalange.weebly.com](http://www.albalange.weebly.com)

